

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatury

Diplomová práce

Současná výuka počátečního psaní
se zaměřením na analýzu písanek
pro 1. – 3. ročník ZŠ

Vypracovala: Kateřina Aujezdecká

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph.D.

České Budějovice 2023

Poděkování

Na tomto místě v první řadě děkuji vedoucí PhDr. Ivaně Šimkové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady, trpělivost, ochotu a vstřícný přístup během konzultací a při vypracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat učitelům základních škol, kteří se mnou prostřednictvím dotazníkového šetření spolupracovali na výzkumu a podělili se o své názory a zkušenosti z praxe.

V neposlední řadě bych ráda vyjádřila velkou vděčnost své rodině a přátelům za jejich trpělivost a morální podporu během celého mého studia. Zejména chci poděkovat mé mamince, která mi vždy byla oporou a poskytovala skvělé zázemí pro psaní diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a vypracovala jsem ji pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 4. 7. 2023

Podpis:

Anotace

Diplomová práce se zabývá analýzou písanek pro žáky 1. – 3. ročníku základních škol, jejich využitím ve výuce a rozvojem písářských dovedností během počátečního vzdělávání. Práce je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou, přičemž výzkumná část je doplněna řadou tabulek a grafů.

Teoretická část je zaměřena na současný přístup k výuce psacího písma s ohledem na vázaný a nevázaný typ písma, jeho historii, znaky, názory a komentáře odborníků a veřejnosti.

Výzkumná část analyzuje vybrané písanky nakladatelství Nová škola, s. r. o., Fraus, SPN, Alter a Taktik. Součástí výzkumu je také dotazníkové šetření zaměřené na zjištění podílu používaných písanek od různých nakladatelství.

Annotation

The thesis deals with the analysis of writing books for pupils of 1st – 3rd grade of primary schools, their use in teaching and the development of writing skills during the beginning of education. The thesis is divided into a theoretical and a research part, which is supplemented with numerous charts and diagrams.

The theoretical part focuses on the current approach to teaching writing with regard to bound and unbound writing, its history, features, opinions and comments of experts and the public.

The research part analyses selected writing books from the publishers Nová škola, s. r. o., Fraus, SPN, Alter and Taktik. The research also includes a questionnaire survey aimed at finding out the proportion of used writing books from different publishers.

Obsah

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Vznik a vývoj písma.....	8
2 Počáteční psaní v RVP ZV	12
3 Současná výuka počátečního psaní	14
3.1 Vázané písmo.....	14
3.1.1 Stávající metoda.....	15
3.1.2 Alternativní metoda.....	16
3.1.3 Písanky vázaného písma.....	17
3.2 Nevázané písmo	19
3.2.1 Comenia Script.....	20
3.2.2 Další varianty nevázaného písma.....	22
3.2.3 Písanky nevázaného písma	23
3.3 Etapy výuky psaní	24
4 Základní znaky písma.....	27
4.1 Kvalitativní znaky	27
4.2 Kvantitativní znaky	30
5 Hygienické a pracovní návyky při psaní	31
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	33
6 Cíl a charakteristika výzkumného problému	34
7 Charakteristika výzkumných metod.....	36
7.1 Analýza dokumentů.....	36
7.2 Dotazník.....	36
8 Interpretace výsledků	37
8.1 Analýza písanek	37
8.1.1 Písanky vázaného písma.....	38
8.1.2 Písanky nevázaného písma	49
8.2 Dotazníkové šetření.....	59
9 Diskuze	71
Závěr.....	73
Seznam použité literatury	75
Seznam grafů	79
Seznam příloh	80

Úvod

Jednou z nezbytných dovedností, kterou se učíme již od útlého věku, je psaní. Psaní je způsobem vyjádření myšlenek a sdílení informací prostřednictvím písma. Výuka psaní se vyvíjí a přizpůsobuje novým technologiím a výzkumným poznatkům. Důraz je kladen na individuální potřeby studentů a diferenciaci výuky, aby se zajistil efektivní rozvoj dovedností u každého studenta. Nové přístupy k výuce psaní zahrnují mimo jiné také interaktivní metody, tvůrčí psaní a využívání digitálních nástrojů. Přestože digitální komunikace v dnešní době nabývá na významu, schopnost psát stále zůstává klíčovou dovedností s mnoha přínosy. Dobře rozvinuté psací dovednosti umožňují efektivní komunikaci, rozvoj kritického myšlení a sebevyjádření.

Neopomenutelnou roli při výuce počátečního psaní hrají písanky. V současné době existuje široký výběr písanek od různých nakladatelství, jako je Nová škola, Alter, Fraus, Taktik, SPN, Didaktis, Prodos, Studio 1+1 a další. Každé z těchto nakladatelství má svůj vlastní přístup k vytváření písanek, který může ovlivnit kvalitu výuky psaní.

Hlavním cílem diplomové práce bylo detailněji prozkoumat současné metody výuky psaní a provést podrobnou analýzu výukových materiálů, konkrétně písanek, které slouží k podpoře tohoto procesu. Rozhodla jsem se zaměřit na toto téma, protože si uvědomuji jeho důležitost. Mým záměrem je identifikovat nejefektivnější materiály, které přispívají k rozvoji a zdokonalování této dovednosti a zároveň nastínit jejich výhody a nevýhody, a to i na základě názorů a zkušeností učitelů, jež je k výuce používají.

Diplomová práce se skládá z teoretické a výzkumné části. Teoretická část obsahuje pět kapitol. První z nich je zaměřena na historii písma, jeho vznik a vývoj od tzv. předstupňů písma až po jeho současnou podobu. Druhá se zabývá současným postavením výuky počátečního psaní v RVP ZV. Třetí kapitola pojednává o současné podobě výuky psaní na základních školách, a to z hlediska vázaného i nevázaného písma, včetně nabízených písanek k jeho výuce. V této části práce jsou rovněž popsány jednotlivé etapy výuky psaní. Poslední dvě kapitoly popisují základní znaky písma a hygienické a pracovní návyky při psaní.

Výzkumná část se věnuje analýze písanek vybraných nakladatelství a následně dotazníkovému šetření zaměřenému na zjištění podílu používaných písanek různých nakladatelství v 1. – 3. ročníku vybraných základních škol. V závěru jsou naznačeny výhody a nevýhody daných písanek, které plynou z výsledků analýzy dokumentů i dotazníkového šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Vznik a vývoj písma

Prvopočátky vývoje písma sahají až do doby kamenné, tedy 10. – 15. tisíciletí před Kristem. Před vznikem písma jako takového se v každé kultuře objevovaly různé způsoby, jak zaznamenávat informace a začaly vznikat tzv. předstupně písma. V prehistorickém období se pro vyjádření sdělení užívaly skalní kresby, značky, zářezy, symboly, uzly apod. (Čapka, 1994)

Čapka, Santlerová (1994) dále uvádějí, že k označování majetku lidé používali vlastnické značky, které se lišily dle jejich příslušnosti k danému národu. Dalším předstupněm písma byly vrubové hůlky sloužící zejména k evidenci zapůjčených věcí. Jedná se o jednu z nejstarších mnemotechnických pomůcek, ze které pravděpodobně pochází i naše současné rčení „máš u mě vrubek“. Mimo jiné byly tyto hůlky využívány pastevci k evidenci dobytka či ke zpravodajským účelům a v průběhu let se hůlky začaly využívat také jako kalendáře.

Podobný, ale o něco složitější systém využívali i Inkové a Číňané. U nich byly nalezeny tzv. uzlové značky sloužící k zaznamenávání číselných údajů. Inkové užívali hlavní šňůry, na které následně přivazovali další provázky různých barev (dle předmětu) s uzlíky, jež označovaly počet. Jedná se o písmo zvané kipu. Vedle uzlového písma existovaly také řetězce z mušlí, kterými si lidé předávali informace na území západní Afriky. (Fasnerová, 2018)

Vývoj písma jako takového probíhá od písma obrázkového (piktografie) přes pojmové (ideografie) až k písmu hláskovému (fonografie). Obrázkové písmo (piktogramy) vzniklo před 4. tisíciletím před Kristem. Piktogramy již znázorňovaly konkrétní předmět vyjadřující nějaké slovo, či dokonce celou myšlenku nebo větu. Díky své formě byly srozumitelné každému bez ohledu na jeho jazyk. Také jeskynní malby úzce souvisí s piktografií. (Čapka, 1994)

Fasnerová (2018) uvádí, že piktogramy využíváme dodnes, ale na jiném stupni svého vývoje. Jedná se například o dopravní značky užívané po celém světě. Z piktogramů se začaly utvářet jednoduché obrázky obdobné značkám a vzniklo tak pojmové písmo (ideografie), kde splynul obrazový znak se svým slovním významem. Ideogramy již znázorňují složitější pojmy, které se špatně četly i psaly. Stejně jako písmo obrázkové, tak i písmo pojmové můžeme číst v různých jazycích. Dlouhodobým vývojem následně vzniklo písmo hláskové (fonografie), kdy došlo ke spojení piktogramů i ideogramů nejen se slovním významem, ale také jeho zvukovou složkou. (Čapka, 1994)

„Písma nevznikala najednou na jediném místě, ale utvářela se paralelně nezávisle

na sobě v mnoha zemích.“ (Fasnerová, 2014, s. 17)

První soustavy písma se vyvinuly v oblastech s vyspělou kulturou, tedy v Egyptě, Číně a Mezopotámii. Ostatní národy od nich posléze písmo přijímaly a přizpůsobili si ho vlastním potřebám.

Nejstarší klínové písmo vytvořili Sumerové na přelomu 4. a 3. tisíciletí př. n. l. v Mezopotámii. Byly to většinou ryté piktogramy zachycující tvar, znak či předmět. Až později byly znaky spojovány se zvuky (slabikami a samohláskami sumerského jazyka), a můžeme tak hovořit o přeměně piktogramů v ideogramy. Svůj název nese písmo podle způsobu psaní. Sumerové ryli na hliněné tabulky tak, že vtlačovali rákosový hrot seříznutý do tvaru trojúhelníku do vlhké hlíny, tudíž vrypy byly právě klínovitého tvaru. Psalo se vodorovně a tabulky se četly zleva doprava. (Mlčáková, 2009)

Zatímco se písmo Sumerů šířilo po celé Mezopotámii, v Egyptě se vyvinulo písmo jiné. Egyptské písmo vzniklo kolem roku 3 000 př. n. l. a mělo taktéž obrázkový charakter. Řečtí spisovatelé a současníci Římské říše ho nazvali jako hieroglyfy, což je odvozeno z řeckých slov „hieros“ (posvátný) a „glypho“ (vyřezávaný, vysekávaný). Od klínového písma se liší větší propracovaností, kresebností a celkově vytváří větší umělecký dojem. Byly to kresby bytostí či předmětů, jež zobrazovaly slovo buď přímo, nebo nepřímo naznačovaly jeho obsah (př. kresba kyje označovala název jejich země Libye). Jedna taková kresba mohla označovat dokonce několik stejně či podobně znějících pojmů. Hieroglyfy jsou tvořeny stylizovanými kresbami lidských hlav, ptáků, zvířat, rostlin a květin. (Čapka, Santlerová, 1994)

Fasnerová (2018) připomíná, že zejména z nutnosti urychlení psaní byly vytvořeny dva zjednodušené druhy hieroglyfického písma, a to hieratické a démotické. Hieratické písmo (kněžské) se využívalo zejména v úřední korespondenci a jeho základem byla kurzíva. Pro potřeby běžného života se užívalo písmo démotické, které mělo těsnopisný charakter a všechna písmena se mezi sebou spojovala.

Ve vývoji písma nesmíme opomenout ani písmo čínské, japonské či indické. Čínské písmo vzniklo ve 2. tisíciletí př. n. l. a jako jediné z těch nejstarších si zachovalo téměř nezměněnou podobu dodnes. Vyvinulo se ze symbolického obrázkového písma, ze kterého později vzešlo písmo jinské. Jeho součástí se staly piktogramy, ideogramy a fonogramy. Právě piktogram, jako společný prvek všech vznikajících písem, se dochoval i do dnešní podoby čínských znaků. (Jean, 1994)

Čínské písmo ovlivnilo i vývoj písma japonského – čítalo přibližně 25 tisíc přejatých čínských znaků. Později se tento počet snížil na jeden znak pro každou slabiku.

Specifikem jazyka je mimo jiné i to, že Japonci zapisují znaky shora dolů a zprava doleva, a proto se následně i knihy čtou odzadu.

Mezi nejobtížnější písma patří písmo indické, jelikož Indie měla více než 200 vlastních abeced a dodnes se tam užívá přes 700 jazyků. Uvádí se, že písmo mělo společné znaky s písmem Sumerů a doposud nebylo zcela vyřešeno. Přesto však indickými písmem píše asi 20 % obyvatel Země. (Čapka, Santlerová, 1994)

„Většina národů světa píše pomocí abecedy – systému, v nichž se symboly znázorňují zvuky a spojují se do slov.“ (Mlčáková, 2009, s. 12)

U zrození abecedy, kolem roku 1000 př. n. l., stáli Féničané. Féničtí písmo vznikla postupným zjednodušováním hieroglyfického a klínového písma a je základem pro převážnou většinu známých písem a abecedních soustav. Féničtí vytvořili písmo obsahující 22 znaků, jež měly jednoduchou ustálenou podobu, byly tedy snadno rozpoznatelné. Zaznamenávali pouze souhlásky a psalo se zprava doleva. (Fasnerová, 2014)

Jean (1994) uvádí, že Řekové následně zaznamenali do písma i samohlásky, což bylo jejich největším přínosem. Jejich abeceda již zahrnovala velká i malá písmena a postupem času se také ustálil směr psaní zleva doprava. Řecké písmo je základem mnoha dalších. Mimo jiné se z jeho malých písmen zrodila hlaholice a velká písmena řecké abecedy dala původ takzvané cyrilici, která je předchůdcem azbuky.

Písmu postupně měnilo svou podobu vlivem různých zemí, v nichž vznikalo. Řeckým písmem se nechali inspirovat i Etruskové, jejichž abecedu převzali Římané, a následně se takto vzniklá abeceda stala i základem písma latinského (latinky), které je používané v současné době u nás. (Fasnerová, 2014)

O vzniku latinky nejsou zcela jednotné domněnky. Muzika (2005) uvádí, že vznik latinky je úzce spjatý se vznikem Říma, který vznikl přibližně v 7. st. př. n. l. Podle něj se Římané inspirovali zejména od Etrusků a od Řeků následně převzali chybějící písmena.

Čapka, Santlerová (1994) a Mlčáková (2009) označují latinku jako písmo starých Římanů, ale zároveň poukazují na fakt, že římské písmo bylo odvozeno z řeckého, tudíž i to latinské je vlastně řeckého původu.

Nejstarší podobou latinky je latinka archaická, která zatím nerozlišovala velká a malá písmena. Psalo se zprava doleva nebo tzv. bustofedonticky, kdy byl na prvním řádku text psán zprava doleva, na druhém zleva doprava atd. (Muzika, 2005)

Staří Římané psali tzv. římskou kapitálkou. Archaická latina byla zvukově

jednoduchá, a proto pro její fonetický přepis stačilo 21 písmen. Jde o nápisové písmo majuskulní podoby (velká písmena), jež se zachovalo zejména na mnoha veřejných budovách, vítězných obloucích a dalších stavbách starověkého Říma. (Jean, 1994)

Jelikož se v období starověku veškeré listiny i knihy psaly ručně a bylo potřeba urychlit práci písařů, vzniklo na začátku 5. století tzv. unciální písmo. Oproti původní hranaté formě byla písmena značně zaokrouhlená, ale stále se mezi sebou nespojovala. K jejich spojování došlo až u tzv. polunciály, která tvoří jakýsi mezistupeň mezi velkými a malými písmeny používaný až do 8. st. n. l. (Ibidem)

Minuskulní písmo (malá písmena) se vyvinulo až na počátku raného středověku v 9. st. n. l. za vlády Karla Velikého. Z polunciálního písma se vyvinula tzv. karolinská minuskula, která již vyhovovala všem důležitým požadavkům té doby (čitelnost, jednoduchost i estetičnost). Po rozšíření o písmena „u“, „w“, „j“ tak v 11. století skončil vývoj tvarově uceleného systému malé a velké abecedy, jak ho dnes známe a používáme. (Čapka, Santlerová, 1994)

Václav Penc podotýká, že právě karolinská minuskula se společně s římskou kapitálkou stala základem všech tiskacích písmen po vynálezu knihtisku v 15. století. Neznamenal to však, že by ručně psané písmo ztratilo na svém významu, jen na něj byly kladeny čím dál větší nároky z hlediska rychlosti psaní. Proto písaři začali psát původně stojaté písmo nakloněné ve směru řádku a zároveň písmena spojovat. Takové písmo se nazývá kurzivní. Kurziva jako taková vznikla v době renesance v 15. století. Právě renesanční kurziva se postupem času vyvinula v moderní latinku, již užíváme dnes. Do českých škol byla současná latinka zavedena v polovině 19. století, a to zásluhou F. J. Tomsy, autora jazykových učebnic. (Mlčáková, 2009)

2 Počáteční psaní v RVP ZV

Úroveň vzdělávání v České republice je definována kurikulárními dokumenty. Rámcové vzdělávací programy (RVP) představují hlavní kurikulární dokumenty státní úrovně, které byly zavedeny do vzdělávání v roce 2004 zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání¹. Tvoří obecně závazný rámec, podle kterého učitelé následně zpracovávají školní vzdělávací programy (ŠVP) tak, aby je přizpůsobili podmínkám dané školy. Při jejich tvorbě se musí řídit směrnicemi stanovenými Rámcovým vzdělávacím programem.

První Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vyšel roku 2005 a v prvním ročníku se podle něj začalo vyučovat v roce 2007. (Fasnerová 2018) „*RVP ZV je otevřený dokument, který je v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků.*“¹

Podle vzdělávacího obsahu se RVP ZV dále dělí do devíti vzdělávacích oblastí, jež jsou tvořeny jedním nebo více vzdělávacími obory. Prvopočáteční psaní (vyučováno komplexně se čtením) je součástí vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura a společně s obory Cizí jazyk a Další cizí jazyk spadá do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Tato oblast má zásadní postavení v celém výchovně-vzdělávacím procesu, jelikož „*dovednosti získané ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale jsou důležité i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání*“¹.

Obsahově je obor Český jazyk a literatura členěn do tří složek (komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova), které se však vzájemně prolínají. Obsah vzdělávacích oborů se dále dělí na první období (1. až 3. ročník) a druhé období (4. až 5. ročník) a je tvořen očekávanými výstupy a učivem.

Očekávané výstupy popisují předpokládanou schopnost žáka využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě, jsou ověřitelné. RVP ZV stanovuje očekávané výstupy na konci prvního období jako orientační, nezávazné, na konci druhého období jako závazné. (Mlčáková, 2009) Vzhledem k tématu této práce se zaměříme na očekávané výstupy na konci prvního období, konkrétně z hlediska psaní.

Dle RVP ZV (2021) by měl žák psát správné tvary písmen a číslic, správně

¹ RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - edu.cz. edu.cz - Jednotný metodický portál MŠMT [online]. Copyright © 2022 [cit. 14.08.2022]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

spojovat písmena i slabiky a měl by být schopen kontrolovat vlastní písemný projev. Očekává se, že umí psát věcně i formálně správně jednoduchá sdělení a v neposlední řadě by měl také zvládat základní hygienické návyky spojené se psaním.

Učivo je oproti očekávaným výstupům prostředkem vzdělávání a není rozděleno na první a druhé období. Učivo prvního stupně zaměřené na písemný projev dle RVP ZV (2021) zahrnuje základní hygienické návyky (zejména správné sezení a držení psacího náčiní), techniku psaní (úhledný a čitelný písemný projev, formální úpravu textu) a žánry písemného projevu (vypravování, oznámení, zpráva a další). Podrobněji je učivo definováno v jednotlivých ŠVP.

Rámcový vzdělávací plán stanovuje pro výuku Českého jazyka a literatury na 1. stupni minimální časovou dotaci 35 hodin. Psaní je součástí oboru Komunikační a slohová výchova a je vyučováno v menších časových úsecích, než je vyučovací hodina.

Jednou ze základních myšlenek RVP ZV je nutnost vybavit žáky vedle předmětových vědomostí a dovedností také klíčovými kompetencemi (tedy znalostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami), které budou moci využít v běžném osobním životě, při navazujícím studiu a později i ve své profesní kariéře. V RVP ZV se jako klíčové uvádějí kompetence k učení, k řešení problémů, dále kompetence komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.²

Dle současného RVP ZV (2021) by měly být klíčové kompetence ve výuce rozvíjeny komplexně. Jejich rozvoj lze začlenit do výuky napříč všemi předměty a rozpracovat v rámci různých aktivit. Z hlediska psaní uvádí Fasnerová (2018) například: fixace a vyvozování písmen ve všech předmětech, využití cvičení v písankách na rozvoj kognitivního myšlení, zařazení psaní do zpracovávání různých projektů, školních časopisů či dlouhodobých úkolů (čtenářský deník), společné vyrábění pomůcek do výuky, metoda psaním ke kritickému myšlení a jiné. Pedagog vede žáky také k sebehodnocení. V písankách hodnotí, co se jim povedlo a zároveň mohou poukázat na prvky, které by chtěli ještě vylepšit.

Ve výuce není cílem pouze naučit techniku psaní, ale především rozvíjet písářskou gramotnost, tedy dovednost psaní vykonávat, zdokonalovat se v něm a využívat ho i v mezipředmětových vztazích. (Ibidem)

Počáteční psaní je nedílnou součástí základního vzdělávání, jelikož má vliv na úspěšnost žáka v celém edukačním procesu.

² Klíčové kompetence v RVP ZV. Metodický portál / Odborné články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/335/klicove-kompetence-v-rvp-zv.html>

3 Současná výuka počátečního psaní

Výuka psaní na současné základní škole úzce souvisí s výukou čtení, přičemž se žáci učí buď číst i psát současně, nebo se učí nejdříve číst a psaní je odloženo na pozdější dobu. Klíčovou roli hraje první ročník, kde si žáci vytváří základní pracovní návyky. (Šimková, 2012)

Učitelé prvního stupně si v dnešní době vybírají mezi různorodými metodami výuky psaní a vzory písma. Z hlediska vázaného písma je to metoda stávající (klasická) a alternativní (inovativní). Na některých školách se však žáci učí psát písmem nevázaným. Z tohoto pohledu může škola volit mezi několika variantami písma, např. Comenia Script (nakladatelství Svět), Sasoon (nakladatelství Fraus), NNS Script (nakladatelství Nová škola, s. r. o.) či Alter Script (nakladatelství Alter).

Klíčovým předpokladem pro výuku psaní je důkladně zpracovaná didaktika a zároveň bezpečně osvojená metodika učitelem, a to bez ohledu na to, jakým písmem se žáci ve škole učí psát. (Šimková, 2012)

3.1 Vázané písmo

„Vázané neboli spojitě písmo, jak se mu často říká, je charakteristické tím, že jednotlivá písmena ve slově navzájem spojuje.“³

Písmena se spojují tzv. ligaturou, díky které můžeme psát jednotlivá slova plynulým pohybem bez toho, aniž bychom zvedali psací nástroj z papíru.⁴

Podoba vázaného písma se během 20. století měnila. Jeho finální forma je uzpůsobena nejen přirozenému pohybu ruky, ale také vlastnostem psacích nástrojů a materiálů.

Šimková (2012) připomíná, že v současnosti není vyžadována přesná nápodoba předepsaných tvarů, jestliže drobné odlišnosti neovlivňují výslednou čitelnost písma.

Vázané písmo je na českých školách vyučováno nejvíce a z hlediska jeho výuky má pedagog na výběr ze dvou metod – stávající (klasické) a alternativní (inovativní). Volí na základě toho, jaká metoda je podle něj méně obtížná a zároveň vhodnější z hlediska osvojování písmařských dovedností. (Šimková, 2012) Od zvolené metody se poté odvíjí metodický postup, přičemž obě metody mají stejný cíl – naučit žáky psát.

³ Vázané vs. nevázané písmo - Učebnice. Učebnice [online]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/cs/rodicum/vazane-vs.-nevezane-pismo>

⁴ Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232>

3.1.1 Stávající metoda

Na stávající (klasickou) metodu měly bezesporu vliv historické metody psaní – kopírovací, pauzovací, syntetická, taktovací, psychologicko-fyziologická a jiné. Z psychologicko-fyziologické metody vychází právě dodnes používaná metoda analyticko-syntetická, jejíž podstata zůstala s malými změnami zachována dodnes. Klade důraz především na dodržování hygienických zásad, procvičování a uvolňování ruky před samotným psaním prvků jednotlivých písmen či celých slov. Velmi důležitá je zde také role učitele jako vzoru. (Mlčáková, 2009)

Santlerová (1995, s. 49) píše, že „*analyticko-syntetickou metodu uplatňoval v počátečním psaní i Hynek Kohoutek*“, pedagog a školní inspektor, v práci *Celostní psaní na stupni elementárním* (1947).

Kohoutek (1968) klade velký důraz na přípravu kreslením a na říkanky spojené s obrázky. Obecně zdůrazňoval „*nácvik písmen podle tvarové příbuznosti, motivaci psaní, funkčnost, individuální přístup k žákům a přípravu na psaní jednak psychologickou, jednak technickou.*“ (Santlerová, 1995, s. 29) Z jeho koncepce následně vycházel Václav Penc, jenž zpracoval *Metodiku psaní*, podle které se pracovalo na školách od r. 1983 (Mlčáková, 2009).

Doležalová (1998) shrnuje, že ve stávající metodě můžeme vypočítat tři základní charakteristické znaky:

- uplatňování didaktických zásad (postupné zvyšování náročnosti, zásada názornosti),
- využití analyticko-syntetických činností,
- souběžný nácvik čtení a psaní.

Postupujeme tedy od jednoduššího ke složitějšímu, a sice od kresebných a uvolňovacích cviků (předslabikářové období), přes vlastní nácvik písma (slabikářové období) až ke zdokonalování rukopisu (poslabikářové období). Nesmíme ale opomenout, že kresebné a uvolňovací cviky zařazujeme do hodin průběžně během celé výuky počátečního psaní. (Hřebejková a kol., 1985)

V klasické metodě jsou na žáky kladeny vysoké nároky z hlediska dodržování kvalitativních znaků písma a dbá se na co nejpřesnější nápodobu předtištěného či předepsaného vzoru. Nácvik je pro děti velmi obtížný, a to i z důvodu, že se těžko orientují v prostoru ohraničeném pouze linkami. Jsou potom nuceni k odhadům, kudy povedou tahy písmen, a v důsledku toho je potřeba vyšší počet opakování vedoucí k osvojení správného tvaru písmene než u metody alternativní. Výuka psaní v souladu

s klasickou metodou je založena především na nápodobě a metodě pokusu a omylu, a právě díky tomu děti často dělají řadu chyb. (Doležalová, 1998)

Šimková (2012) zmiňuje, že je žádoucí, aby pedagogové hledali nové metody a možnosti optimalizace podmínek pro psaní.

3.1.2 Alternativní metoda

Alternativní metodu k metodě klasické navrhla Jana Šemberová (1984) na základě poznatků z teorie J. P. Galperina o formování rozumových operací. Tato metodika má zajistit, aby se psalo efektivně, čitelně a úhledně a zároveň se co nejlépe využívalo času i úsilí jak učitele, tak žáků. (Doležalová, 1998)

Šemberová ve svých pracích zdůrazňuje, že je nutné poskytnout začínajícím písařům dostatečnou pomoc a oporu. Proto přichází s inovativním metodickým postupem, ve kterém se využívá princip úplného orientačního základu.

Úplný orientační základ zahrnuje pomocnou liniaturu a využití opěrných bodů, tzv. „kolíčků“. Metoda klade důraz především na funkčnost psaní. Velmi důležitým faktorem je samotný proces psaní, při kterém žáci dochází k novým poznatkům sami a díky tomu si je lépe a rychleji upevňují. Alternativní metoda je efektivnější i proto, že respektuje jednoduchost tvarů, které jsou vzájemně odlišitelné a zároveň neobsahují nefunkční detaily. Žák si díky rozumové činnosti postup osvojí jednodušeji a nedopouští se tolika chyb. (Šimková, 2012)

Učitel žákům pomocí principu opěrných bodů na pomocné liniatuře prezentuje již hotové zadání úkolu. Žák se v něm dobře orientuje, nepostupuje metodou pokus-omyl a současně je vedený i k sebekontrolě, kterou může provádět již v průběhu psaní. Je schopen uvědoměle posoudit a ohodnotit, jak se mu dané písmeno podařilo napsat a zároveň umí odůvodnit, jak by mohl napravit případné chyby. (Šemberová, 1984)

Na základě prostudovaných poznatků a schématu Doležalové (1998) uvádíme metodický postup nácvičku psaní touto inovativní metodou:

- 1) Učitel vyvodí psací podobu písmene z písmene tiskacího.
- 2) Následně předvede psací písmeno, umístí ho do pomocné liniatury a slovně komentuje psací pohyby.
- 3) Učitel nebo žák provede vyznačení opěrných bodů na písmenu, které je umístěno na základní lince a mezi linkami pomocnými. Je nutné, aby učitel v úvodu vysvětlil, k čemu jsou body potřebné.
- 4) Žák vyznačí opěrné body na předepsaném písmenu (v sešitě či na papíře).

- 5) Žák několikrát obtáhne předepsaný tvar písmene.
- 6) Žák píše písmena do pomocné liniatury.
- 7) Žák provádí kontrolu vyznačením opěrných bodů.
- 8) Žák píše písmena bez opěrných bodů.

Šemberová (1984) připomíná, že využití úplného orientačního základu napomáhá do doby, kdy má žák princip této činnosti osvojený. V osvojené a uvědomělé činnosti již opěrné body na pomocné liniatuře postrádají svůj význam.

Je na učiteli, aby individuálně posoudil, zda žák pomocnou liniaturu ještě potřebuje, nebo si už činnost dostatečně osvojil a tato pomoc by ho v dalším postupu naopak brzdila. U schopných písarů je vhodné, aby oporu ve formě pomocné liniatury využívali jen při nácviku prvních osmi písmen. U slabších písarů se tato doba prodlužuje dle potřeby. (Šimková, 2012)

Délka jejího používání je individuální záležitostí u každého žáka, ale v každém případě je nutné, aby proces učení psaní nebyl zaměřen čistě na psaní do liniatury. (Šemberová, 1984)

Křivánek, Wildová (1998) zmiňují, že užívání pomocné liniatury plní především pomocnou funkci. V případě, kdy se využívá déle, než je doopravdy nutné, může ve výsledku postup žáka naopak zpomalit.

3.1.3 Písanky vázaného písma

Na současném trhu je na výběr z mnoha sad písanek k výuce vázaného písma, které vydává velké množství různých nakladatelství. Z těch nejznámějších s dlouholetou tradicí je to např. Nová škola, s. r. o., Fraus, Alter, SPN, Didaktis, Klett, Prodos a další. Mezi ta novější, která začala své písanky vydávat po roce 2007 patří např. Studio 1+1, Taktik či Hanami.

Soubor většinou zahrnuje jednu písanku ve formátu A4, jejímž obsahem jsou uvolňovací a kresebné cviky, a dále dvě až čtyři písanky ve formátu A5, které slouží k samotnému výcviku psaní.

Z široké nabídky těchto materiálů blíže představujeme písanky nakladatelství Nová škola, s. r. o., Fraus, Alter a Taktik.

Nová škola, s. r. o

Nakladatelství uvedlo na trh hned několik řad písanek. *Původní řada* zahrnuje 4 díly písanek pro první ročník, kterým předchází pracovní sešit *Moje první psaní*. Ve druhém ročníku lze navázat tzv. pracovní písankou pro chytré hlavy *Putování se sluníčkem*.⁵

Další sada učebnic a pracovních sešitů, která je vytvořena v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání je *Duhová řada* (2012), která zahrnuje *Uvolňovací cviky se zvířátky*, dále sešit *Moje první psaní*, čtyřdílnou sadu písanek pro první ročník a dva díly písanek pro druhý i třetí ročník. (Ibidem)

Nejnovější řadou je *Čteme a píšeme s Agátou* (2017). Tato řada je součástí komplexního souboru vzdělávacích materiálů s názvem AMOS, který přináší žákům větší autonomii a posiluje vnitřní motivaci, a to např. díky využití piktografických zadání, systematickému rozvoji typologií cvičení či interaktivní podpoře. Z hlediska výuky psaní soubor zahrnuje *Uvolňovací cviky a psaní číslic* a *Písanku (1.–3. díl)* pro první ročník. (Ibidem)

Fraus

Nakladatelství Fraus vydává pro první ročník soubor písanek k metodě analyticko-syntetické i genetické. Nejnovější řadou je *Nová generace* (2018).⁶

Sada pro analyticko-syntetickou metodu zahrnuje čtyři díly písanek, přičemž zejména čtvrtý díl je zaměřený na rozvoj samostatného písemného projevu dětí.

Řada výukových materiálů nové generace ke genetické metodě pro první ročník tvoří hybridní pracovní učebnice *Začínáme číst a psát* (1. díl) a *Už čteme a píšeme sami* (2. díl). Součástí je také třídílná sada písanek.

Na genetickou i analyticko-syntetickou metodu čtení navazují ve druhém ročníku další tři díly písanek. Stejně jako Nová škola, s. r. o., i nakladatelství Fraus nabízí možnost interaktivního propojení. (Ibidem)

⁵ Nová škola, s. r. o, Český jazyk 1. stupeň [online]. Dostupné z: <https://www.nns.cz/blog/cesky-jazyk-1-stupen/#kotva14>.

⁶ Katalog učebnic pro český jazyk, psaní [online]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/1-stupen-zs-a-materske-skoly-cesky-jazyk-psani/ck1scjpsick1scjick1s.html?pageNumber=1#profilHandlerContainer>.

Alter

V nabídce nakladatelství Alter je sada sešitů formátu A4 *Písanka I – Uvolňovací cviky*, *Písanka II – Písmena a číslice* a *Písanka III – Písmena*, která již slouží k nácvičku písma v rozsahu Slabikáře.

Dále Alter nabízí *Písanky ke Slabikáři 1-3* již ve formátu A5. Aktuálně je stále dostupné původní vydání těchto písanek, avšak už probíhá jejich doprodej a k dispozici jsou nově zpracované *Písanky ke Slabikáři 1-3* vydané v roce 2021. Jedná se o „tradiční písanky pro vázané písmo v novém vydání s novými ilustracemi Libora Drobného. Nácvičky techniky vázaného psacího písma je tak propojen s moderními veselými ilustracemi, které jsou blízké dnešní generaci dětí. Obsahová náplň i posloupnost písmen zůstává beze změny.“⁷

Taktik

Písanky nakladatelství Taktik nesou název *Hravá písanka* a jejich sada čítá pět dílů pro první ročník (přičemž první z nich je zaměřený na kresebné a uvolňovací cviky) a dva díly pro ročník druhý.⁸

V současnosti jsou v oběhu také písanky *nové edice* z roku 2020. Nejen písanky od nakladatelství Taktik jsou vytvořeny moderním a inovativním přístupem. Nabízejí různorodý obsah vyučovaný hravou a zábavnou formou, ilustrace jsou pro děti poutavé a cvičení jsou plné tvořivosti, podněcující žáky k aktivní práci. (Ibidem)

3.2 Nevázané písmo

Nevázané neboli nespojité písmo, označováno také jako skript, je dalším typem psacího písma. Od vázaného písma se odlišuje především tím, že žáci píší jednotlivá písmena ve slově zvlášť a během jeho psaní dochází k přerušování kontaktu psacího náčiní s papírem. Základním znakem je jeho nápadná podobnost s písmem tiskacím.⁹

Lencová (2010) uvádí, že nový typ psacího písma byl zaveden především z důvodu snahy o zjednodušení a větší čitelnost písma. Zohledněna byla také dnešní

⁷ Písanky ke Slabikáři. Nakladatelství Alter, s. r. o. [online]. Copyright © 2020, Dostupné z: <https://www.alter.cz/doporuceno/pisanky-ke-slabikari>

⁸ Vydavatelství Taktik - Hravá čeština [online]. Praha: TAKTIK International, s.r.o., Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/1-stupen-zs/cesky-jazyk/hrava-cestina/>.

⁹ Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

moderní doba, ve které se lidé vlivem technologií čím dál více setkávají s písmem tiskacím. Mimo to žáci ve vyšších ročnících obecně stále častěji přechází na písmo tiskací nebo volí kombinaci písma psacího a tiskacího.

Nejčastěji užívaným vzorem nevázaného písma je Comenia Script Radany Lencové (vydávané nakladatelstvím Svět), jež bylo jako první zavedeno do českých škol v roce 2010 v rámci pilotování. Není však jediným užívaným. Jiná nakladatelství na nový typ písma samozřejmě reagovala a mezi další fonty patří například Sassoon Infant (nakladatelství Fraus), NNS Script (nakladatelství Nová škola, s. r. o.) či Alter Script (nakladatelství Alter).

3.2.1 Comenia Script

Jak jsme již uvedli výše, písmo Comenia Script bylo zařazeno do výuky jako první svého typu, a proto mu byla věnována velká pozornost.

Nejen odborníci, ale i široká veřejnost si pokládala otázku, proč vůbec nevázané písmo zavádět. V letech 2010-2012 uskutečnilo MŠMT ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze ověřování, které mělo za cíl posoudit vhodnost jeho využití ve školách vzhledem k rozvoji písmařských dovedností žáků.¹⁰

Radka Wildová, garantka dvouletého ověřování, uvádí, že se během pilotování neobjevily žádné důvody, proč by nevázané písmo nemohlo být ve školách nabízeno. Naopak potvrzuje očekávané předpoklady, že zejména pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, především dysgrafie, je písmo Comenia Script dokonce prospěšné.¹¹

I přesto je však Wildová toho názoru, že by nemělo zcela nahradit běžnou psací abecedu. Mělo by podle ní být jen alternativou k vázanému písmu a rozhodovat o tom, kterým písmem se dítě bude učit psát, by měli jeho rodiče. Podmínkou však je, že pokud se žák naučí psát písmem Comenia Script, bude toto písmo respektováno po celou dobu jeho vzdělávání.¹²

Obecně lze písmo Comenia Script charakterizovat jako jednoduché, čitelné

¹⁰ Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

¹¹ WILDOVÁ, Radka (2015). Postřehy po pěti letech. Učitelské noviny, s. 4 [online]. Učitelské noviny. Dostupné z: https://www.pedf.cuni.cz/PEDF-116-version1-postrehy_po_peti_letech_un_173.pdf

¹² WILDOVÁ, Radka. Závěrečná zpráva o výsledcích pokusného ověřování písma Comenia Script [online]. Praha: PedF UK, 2012. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/ke-stazeni/>

a praktické písmo, jež vychází z tvarů písma tiskacího. Díky absenci smyček ho vzhledově nápadně připomíná. Cílem autorky Radany Lencové bylo vytvořit písmo odpovídající požadavkům dnešní doby, které dává písaři více volnosti a může si ho přizpůsobit o své individuální prvky (např. sklon, výběr z více tvarů apod.).¹³

Jednou z výhod písma Comenia Script je, že obsahuje jen dvě varianty písmen – velkou a malou abecedu, přičemž písmena velké abecedy vychází jen z jednoduchých geometrických tvarů (rovné, vodorovné a svislé tahy, šikmé čáry, kružnice a půlkružnice). Neobsahuje žádné zbytečné vlnovky či okrasy, která by bránila rychlému psaní. Písmena malé abecedy vychází taktéž z geometrických tvarů a záleží na žákovi, jak široké je bude psát, jelikož jejich šířka není pevně daná. (Lencová, 2010)

Mezi další výhody písma patří volitelný sklon a napojování včetně mezer. Se sklonem se žáci seznamují až ve 2. ročníku a autorka doporučuje rozmezí 7-12° na pravou stranu od kolmé osy. Z hlediska napojování písmen a mezer mezi slovy autorka spoléhá na pocitovou stránku a estetické cítění každého jedince. Děti většinou automaticky nechávají mezi písmeny ve slově menší mezery než mezi slovy ve větě. (Ibidem)

Comenia Script usnadňuje psaní také levákům. Oproti klasickému vázanému písmu má Comenia Script vypracované tahy jak pro praváky, tak pro leváky. (Lencová, 2010)

Písmo obsahuje několik možností přirozených napojení – ligatur. Ligatury mezi písmeny však nejsou závazné, naopak jsou doporučované až zkušenějším písařům, zejména z důvodu urychlení psaní. Obecně platí jediné pravidlo, že písmena malé abecedy se nikdy nenapojují na písmena abecedy velké. (Košek Bartošová, 2014)

Ohledně velikosti písmen se uvádí optimální poměr 5:8:5 odpovídající potřebám žáků. Autorka doporučuje „neměnit základní velikost písma ani liniatury po celou dobu nacvičování.“ (Lencová, 2010, s. 12)

U některých písmen existují různé tvarové varianty. „V 1. třídě je dětem nabídnuta jednodušší varianta. S druhou variantou se seznámí až ve 2. třídě. Pak se mohou rozhodnout pro tu, která jim více vyhovuje.“ (Lencová, 2010, s. 15)

Během užívání písma Comenia Script ve školách vyplynulo, že písmo děti baví, jsou při práci velmi dobře motivované a jejich rukopis bývá čitelnější. Obecně se nové

¹³ LENCOVÁ, R.: O písmu Comenia Script [online]. 2010. Radana Lencová. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo

psací písmo diskutuje čím dál více, ať už mezi odborníky, učiteli, ale i laiky. Pro rodiče bývá vyučovaný typ písma jedním z rozhodujících faktorů při rozhodování, do jaké školy nebo třídy své dítě umístí.

3.2.2 Další varianty nevázaného písma

Mezi další vzory nevázaného písma patří např. Sassoon Infant nakladatelství Fraus, NNS Script nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Alter Script nakladatelství Alter.

Sassoon Infant

Fontem Sassoon Infant se učí žáci psát v písankách z nakladatelství Fraus. Pro psaní malých písmen (h, k, j, y) je typické, že mají tzv. dřívky bez smyček. Místo napojování se používá jejich přiřazování, které odstraňuje obtíže spojené s nečitelností při rychlém psaní. K dobré čitelnosti přispívají také proporce písmen, kdy výška malých písmen tvoří dvě třetiny výšky písmen velkých. Malá abeceda tohoto vzoru je charakteristická otevřenějšími tvary, což zvyšuje jejich čitelnost, a zároveň je přizpůsobena individuální šířce písma každého jednotlivého žáka. Také sklon písma, kterým se žáci zabývají až ve 2. třídě, je určen jejich individuálními preferencemi. Většinou ho přizpůsobují především rychlosti svého psaní. Pro udržení správných mezer mezi slovy autorky doporučují využití prstu či proužku papíru s rozměry 1 cm na šířku a asi 10 cm na délku. Zvolenou pomůcku žák vkládá za napsané slovo. Z hlediska diakritických znamének jsou děti vedené k tomu, aby je zapisovaly bezprostředně po napsání příslušného písmene.¹⁴

NNS Script

„Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA, s.r.o., vytvořilo na základě zkušeností pedagogů font pro psaní nevázaným písmem „NNS Script psaní“, který je zjednodušením klasického bezpatkového tiskacího písma.“¹⁵

Jelikož vychází z tiskacího písma, nemá sklon ani žádné prvky, které by naznačovaly napojování písmen ve slovech. Maximální zjednodušení tvarů písmen umožňuje individuální rozvoj stylu psaní. Je jen na žácích, zda budou v budoucnu např. vytvářet vlastní způsob napojování písmen ve slovech či volit mírný sklon. (Ibidem)

¹⁴ SKLENÁŘOVÁ, M., IVICOVÁ, I., BERÁNKOVÁ, K. Příručka učitele [online]. Plzeň: Fraus, 2019. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/file/edee/2019/01/pu_cj-1_priloha-sassoon_2019_web.pdf.

¹⁵ Metodická příručka k výuce nevázaného písma s řadou „Píšeme tiskacím písmem“ [online]; Nová škola, s. r. o., 2016. https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=1246

Alter Script

Nakladatelství Alter využívá ve svém souboru písanek font Alter Script. Podobně jako u předchozích vzorů, i tento se vyznačuje jednoduchostí psacích tahů a poskytuje prostor k vytvoření vlastního rukopisu. „*Doporučené směry a počty tahů nejsou závazné (např. písmeno E lze psát 4, 3, i 2 tahy; písmeno A lze napsat zdola 2 tahy i shora 3 tahy). Také přetahy (např. u písmen E, R, P, D, B) nejsou závazné. Varianty tvarů jsou např. M s prostředním tahem až k lince či nad linku, y s oblým prvním tahem nebo rovným šikmým prvním tahem, k bez kličky či s kličkou.*“ (Bradáčová a kol., 2016, s. 32)

Autoři písanek zdůrazňují čitelnost a přehlednost jako jeden z hlavních aspektů písma. Za chybný tvar považují takové písmeno, které je nečitelné nebo snadno zaměnitelné s jiným. Výuka psaní v prvním ročníku je zaměřena především na zvládnutí techniky psaní, nikoliv na krasopis. Písmo by nemělo být příliš husté ani příliš řídké, a při rychlém psaní je možné některá písmena spojovat. Od druhého ročníku se předpokládá, že písmo přirozeně získává sklon v souladu s individuálními schopnostmi a projevem žáka. (Bradáčová a kol., 2016)

Vydavatelství dále připomíná, že pokud se žáci učí psát nevázaným písmem, je škola povinna dále zajistit, aby uměli číst písmo vázané, ideálně do konce třetího ročníku základní školy.¹⁶

3.2.3 Písanky nevázaného písma

Pro výuku písma **Comenia Script** vydává nakladatelství Svět soubor písanek pro první, druhý i třetí ročník. Pro první ročník jsou to konkrétně dva sešity *Umím psát 1, 2*, dostupné ve verzi pro analyticko-syntetickou i genetickou metodu. V letošním roce vyjde nová řada *Umím psát s motýlem 1, 2* k nácvi písmo analyticko-syntetickou metodou.¹⁷

V druhém ročníku navazuje řada písanek *Umím psát na cestách 1, 2*, která je koncipovaná tak, že každé písmeno je spojeno s konkrétní zemí. Celý soubor uzavírá písanka *Putujeme za písmem* určena žákům od třetího až do devátého ročníku, která poskytuje žákům příležitost prozkoumat historii písma.¹⁸

¹⁶ Metodické poznámky. Nakladatelství Alter, s.r.o. [online]. Praha: Alter, 2018. Dostupné z: https://www.alter.cz/prilohy/metodicke_listy/Methodika_Nova_rada.pdf

¹⁷ Pomůcky pro 1. ročník [online]. Dostupné z: https://www.comenia-script.com/comenia_script_1_rocnik/.

¹⁸ Pomůcky pro 2. a 3. ročník [online]. Dostupné z : <https://www.comenia-script.com/didakticke-pomucky-pro-2-a-3-rocnik/>.

Materiály pro výuku písma **Sassoon Infant** tvoří soubor *Písanek 1–3* k výuce čtení a psaní genetickou metodou z nakladatelství Fraus, které dále vydává také *Písanku 1-4* nevázaného písma k metodě analyticko-syntetické. Na obě sady navazují stejnojmenné třídní soubory písanek pro druhý ročník.¹⁹

Nakladatelství Nová škola, s. r. o. vydává výukové materiály vytvořené ve fontu **NNS Script**. Celý soubor se zaměřuje na jednotnou koncepci čtení a psaní tiskacím písmem, kde se používá stejný grafický tvar písmen jak pro čtení, tak pro psaní. Pro první ročník jsou to *Písanky ke Slabikáři 1-3* s podtitulem „*Píšeme tiskacím písmem*“. Stejný podtitul nesou i dvoudílné sady písanek pro druhý a třetí ročník. Nová škola, s. r. o. nabízí také písanku nevázaného písma *Jak psát tiskacím od 3. ročníku ZŠ* určenou těm, kteří se dosud učili psát vázaným písmem.²⁰

Řada písanek nakladatelství Alter pro nácvik nevázaného písma **Alter Script** obsahuje 4 sešity pro první ročník, z nichž první je zaměřen na uvolňovací cviky pro nevázané písmo.²¹

3.3 Etapy výuky psaní

V první třídě je klíčové, aby se žáci naučili základy písma a vytvořili správné návyky při psaní. Psaní je součástí výuky předmětu český jazyk, přičemž v rámci klasické hodiny českého jazyka se v prvním ročníku provádí jak čtení, tak psaní. (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999)

Křivánek, Wildová (1998), Mlčáková (2009) i Fasnerová (2014) uvádějí, že výuka prvopočátečního psaní je rozdělena do tří základních fází:

- přípravné období,
- vlastní nácvik psaní písmen, slov a vět,
- opis, přepis, diktát, autodiktát.

Jednotlivé fáze jsou navrženy tak, aby dětem umožnily postupně rozvíjet a zdokonalovat jejich psací dovednosti.

Během přípravného období se děti připravují na psaní písmen, slov a vět. Součástí tohoto období jsou grafomotorické uvolňovací a kresebné cviky, které pomáhají dětem

¹⁹ Katalog učebnic pro český jazyk, psaní [online]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/1-stupen-zs-a-materske-skoly-cesky-jazyk-psani/ck1scjpsick1scjick1s.html?pageNumber=1#profiHandlerContainer>.

²⁰ Píšeme tiskacím písmem [online]. Dostupné z: <https://www.nns.cz/blog/piseme-tiskacim-pismem-nns-script/>

²¹ Učebnice, učební pomůcky a výukové materiály [online]. Dostupné z: https://alter.cz/shop?term_id=2.

vyvinout lehký psací pohyb. Žáci cvičí základní tvary, čáry a oblouky představující předchůdce konkrétních písmen. Zároveň se učí základním grafomotorickým dovednostem, jako je správné držení tužky, držení těla a správný sled pohybů při psaní. Přípravné období trvá asi 6-8 týdnů. (Mlčáková, 2009)

V nácvičku psaní písmen, slov a vět se žáci učí správným tvarům písmen a jejich postupnému spojování do slov a vět. „*Nácvik nového písmene obvykle začíná sluchovou analýzou náslovné hlásky modelového slova.*“ (Mlčáková, 2009, s. 68)

Po této fázi následuje proces vyvozování grafému, který se provádí předepsáním zvětšeného tvaru písmene do liniatury se slovním doprovodem učitele. Žáci nejprve napodobují pohyb prstem ve vzduchu, poté dané písmeno zapisují na tabuli, nakonec do písanek, přičemž nejdříve obtahují psací prvky a písmena. Během celého procesu je důležitá zpětná kontrola, kdy žáci porovnávají svůj výkon s předepsaným vzorem. (Křivánek, Wildová, 1998)

Po osvojení psaní jednotlivých písmen je začínají žáci skládat dohromady a píšou slabiky nebo krátká slova. V této fázi procvičují spojovací tahy mezi písmeny. Jakmile jsou písáři schopni psát jednotlivá slova, začínají se učit psát krátké věty, kdy dochází k osvojování prvních gramatických pravidel, z nichž jedním je psaní velkých písmen na začátku věty. (Fasnerová, 2014)

Po napsání slabiky, slova či věty jsou žáci opět vedeni ke zpětné kontrole, aby si zkontrolovali tvar písmen, jejich napojení, uspořádání a diakritická znaménka vzhledem k předepsanému vzoru. (Křivánek, Wildová, 1998)

Písáři procvičují a zdokonalují své psací dovednosti různými způsoby. Nejjednodušším způsobem je opis, kdy písáři psacím písmem napodobují vzor napsaný taktéž písmem psacím. Obtížnější formou procvičování je přepis, kdy žák musí slovo nebo text napsaný tiskacím písmem převést do písma psacího. (Fasnerová, 2014)

Dalším způsobem procvičování je diktát, při kterém je důležitá sluchová analýza. Žák musí nejprve rozpoznat slyšené hlásky (slabiky, slova), a následně je převést do psací podoby. Nejnáročnější činností je autodiktát, jež vyžaduje nejen dovednost vybavit si tvar písmen, ale také formulovat a zapsat vlastní myšlenky. Zpočátku se dítě učí psát slova k obrázkům, později odpovídá na otázky, vymýšlí rýmy apod. (Doležalová, 1998) Ve vyšších ročnících se opis, přepis, diktát i autodiktát nadále rozvíjejí.

Výuka psaní ve druhé a třetí třídě je zaměřena na opakování a procvičování všech písmen. Žáci se „*snáží vylepšovat tvary písmen a číslic, zeštíhlují je, dbají na dodržování velikosti, poměrnosti a sklonu.*“ Dále se učí plynule psát slova a celé věty, správně

umist'ovat diakritická znaménka a mimo jiné věnují pozornost také jednoduché úpravě svých prací. Cílem výuky je dosáhnout automatizace dovednosti psaní. (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999, s. 15)

4 Základní znaky písma

Cílem prvního stupně základní školy je zajistit zejména to, aby písmo bylo čitelné, úhledné a plynulé. (Fasnerová, 2018)

Fabiánková, Havel, Novotná (1999) a Šimková (2012) stanovují požadavky, které musí být splněny pro zajištění čitelnosti písma. Písmo je považováno za čitelné, pokud:

- jsou jednotlivá písmena napsána zřetelně a čitelně;
- střední výška písmen se pohybuje v rozmezí 5 milimetrů pro 1. ročník, 5-4 milimetry pro 2. ročník a 4-3 milimetry pro 3. ročník;
- sklon písma je mezi 70-75 stupni;
- diakritická znaménka jsou správně umístěna nad písmenem.

Úhlednost písma se týká estetické stránky psaní. Mezi hlavní požadavky na úhlednost patří dodržení předepsaných tvarů písmen, rovnoměrný tlak náčiní na papír a pravidelné mezery mezi slovy. Kromě toho, jedním z hlavních požadavků úhlednosti je dobrá čitelnost písma nejen pro pisáře, ale i pro ostatní čtenáře. (Fasnerová, 2018)

Šimková (2012) uvádí, že plynulost psaní je definována jako psaní slov pomocí jednoho tahu, bez přerušení. Diakritická znaménka by žáci měli psát až po dokončení celého slova. Plynulost je důležitým aspektem výuky psaní, který přispívá ke zvýšení jeho rychlosti.

Fasnerová (2018) zdůrazňuje, že pro dosažení plynulosti v psaní je nutné, aby měl žák dostatečně uvolněnou ruku a byl připraven na psaní.

4.1 Kvalitativní znaky

O problematiku znaků písma se zajímá řada autorů, například Penc (1968), Křivánek, Wildová a kol. (1998), Fabiánková, Havel, Novotná (1999), Doležalová (1998), Šimková (2012) a další. Mezi znaky kvalitativní patří tvar písma, jeho velikost, úměrnost a stejnoměrnost velikosti, jednotažnost a vazebnost, sklon písma, hustota a rytmižace, úprava písemností.

Tvar písmen

Podle Pence (1968, s. 35) „je tvar ze všech znaků písma nejdůležitější a nejvíce rozhoduje při čitelnosti, hbitosti a úhlednosti písma.“ Doležalová (1998) uvádí, že tvarem písma se rozumí správně napsaný tvar písmene. Dnes se upřednostňují štíhlé

tvary písmen, jež jsou dobře čitelné a umožňují rychlé psaní. Pro naučení správných tvarů písmen je klíčovým prvkem správný vzor, který dítě obtahuje a napodobuje, aby si ho zapamatovalo. Proto by měly být v učebnicích, v písankách i na tabuli uváděny standardizované tvary písma.

Doležalová (1998), Penc (1968) i Křivánek, Wildová a kol. (1998) však uvádí, že některé písanky obsahují malé rozdíly v tvarech písmen, jako například nahrazení kličkového oblouku ostrým. V současné době je nejvýraznější odchylkou způsob psaní písmene „z“. Od roku 1991 bylo na žádost učitelů ministerstvem povoleno zahrnout do učebnic také nový tvar tohoto písmene.

Velikost

Košek Bartošová (2014) definuje velikost písma především jako jeho výšku. Podle výšky rozlišujeme písmena s horní délkou, s dolní délkou, s horní i dolní délkou a písmena střední výšky.

Podle Křivánka, Wildové a kol. (1998) je výška písmen závislá na velikosti liniatury a během učení a tréninku psaní se postupně snižuje. V průměru je střední výška písmen u žáků 1. třídy 6-5 mm.

Penc (1981) dodává, že ve 2. ročníku je průměrná střední výška písmen 5 mm a ve 3. ročníku 4 mm.

Úměrnost

Penc (1968, s. 38) uvádí, že *„úměrností velikosti písma rozumíme výškový poměr mezi písmeny střední výšky a ostatními písmeny s horní a dolní délkou.“* Poměr by měl být 1:1:1. To znamená, že horní a dolní kličky vyčnívají nad a pod písmeny o stejnou výšku jako střední výška písmen.

Stejněměrnost

Stejněměrnost písma znamená udržování konzistentní velikosti písmen během celého psaní. S tímto požadavkem mají zejména žáci 1. ročníku velké potíže, obzvláště v počátečním období. Stejněměrnou velikost písmen nedokáží totiž často dodržet ani ve slově. V tomto případě se osvědčila předtištěná písmena na začátku i konci řádků a také liniatura sloužící jako orientační bod pro udržení rovnoměrnosti. (Doležalová, 1998)

Jednotažnost a vazebnost

Jednotažnost a vazebnost (spojitost) psaní znamená, že písmena, slabiky a slova jsou psány jedním plynulým tahem bez přerušení. To usnadňuje psaní a zvyšuje jeho rychlost. Tento princip není však možné uplatnit u písmen s dvojitými („K“, „T“, „X“) nebo trojitými („F“) tahy nebo u složitých napojování některých písmen, jako jsou například "b", "v" nebo "o". Náviku psaní těchto spojů je třeba věnovat zvláštní pozornost. (Šimková, 2012)

Několik autorů se zabývá otázkou psaní diakritických znamének. Doležalová (1998) navrhuje, aby se diakritická znaménka psala okamžitě. Na druhé straně Mlčáková (2009) preferuje, aby písaři nejprve psali celá slova a poté ověřili správnost pomocí kontroly. Navrhuje přerušení vazebnosti u písmen s diakritikou pouze pro dysgrafiky. Křivánek, Wildová a kol. (1998) doporučují přistupovat k této problematice individuálně.

Sklon

Sklon písma se definuje jako úhel mezi osou písmene a základní linkou. Správný sklon písma se pohybuje v toleranci od 60° do 90°, přičemž ideální sklon je 75°. Pokud je sklon blízký dolní hranici tolerance, písmo se označuje jako „ležaté“, zatímco blízkost horní hranice tolerance znamená označení „stojatého“ písma. U leváků je časté vyskytování písma „stojatého“ nebo „zvráceného“ (sklon větší než 90°). Pro dosažení lepší čitelnosti, estetiky a plynulosti psaní je klíčový jednotný sklon písma. (Košek Bartošová, 2014)

Hustota a rytmizace

Hustotu písma definujeme jako rozestupy mezi písmeny, mezery mezi slovy v řádku a vzdálenost mezi řádky. Správné řádkování písma se však žáci učí až ve 3. ročníku při psaní na nelinkovaný papír. (Šimková, 2012)

„Rytmizací rozumíme uspořádání písmen a slov a odstavců do estetického celku.“ Je důležité, aby písař dodržoval rovnoměrné rozestupy, Uvádí se, že mezery mezi slovy by neměly být větší než písmeno „n“. Pro dosažení stejnoměrné hustoty a rytmizace písma je nezbytný pravidelný, rytmický pohyb ruky. (Penc, 1968, s. 47)

Úprava písemností

Během výuky psaní se žáci postupně učí, jak dosáhnout celkově estetického a úhledného vzhledu svých písemných projevů. Už od 1. ročníku se učí dopisovat celé

řádky, avšak pokud se slabika (slovo) na linku nevejde, píše pouze jednotlivá písmena (slabiky). (Křivánek, Wildová a kol., 1998)

Začínajícím písařům se snažíme vštípit určité zásady týkající se psaní, jako je například vynechání řádku před psáním nového textu, psaní data v pravém rohu, aj. Je důležité, aby učitel trval na dodržování těchto pravidel ve všech předmětech. (Fasnerová, 2018)

4.2 Kvantitativní znaky

Kvantitativním znakem písma je psací rychlost. Obvykle charakterizujeme rychlost psaní jako počet napsaných písmen během určitého časového intervalu, zpravidla za jednu minutu. (Penc, 1968)

V minulosti byla rychlost psaní písma považována za jednu z klíčových dovedností. Nicméně v dnešní době, s ohledem na současné kurikulum, moderní vzdělávací systémy a individualizaci, je pozornost zaměřena spíše na čitelnost a úhlednost písma a rychlosti psaní je věnována až druhotná pozornost.

Například Doležalová (1998) se zasazuje o to, aby u začínajících písařů v 1. třídách nebyla sledována rychlost psaní. Učitelé by měli respektovat individuální rozdíly mezi žáky. Křivánek, Wildová a kol. (1998, s. 74) uvádí, že „*žáky nenutíme psát příliš rychle ani příliš pomalu.*“ Měli by tedy psát přirozeným tempem.

Navzdory tomu byla v minulosti stanovena norma rychlosti psaní pro jednotlivé ročníky, podle které měli být žáci 1. ročníku konci školního roku schopni napsat přibližně 10 písmen za minutu, žáci 2. ročníku 20 písmen a žáci 3. ročníku 30 písmen. Fasnerová (2014) však prostřednictvím svých výzkumů dokládá, že v dnešní době žáci v každém ročníku píše průměrně o 10 písmen více než dříve.

Šimková (2012) upozorňuje na to, že na kvalitu psaní žáků má vliv také jejich disciplína a pozitivní atmosféra ve třídě. Je důležité žáky neustále motivovat, povzbuzovat a přistupovat k nim individuálně s ohledem na jejich schopnosti a dovednosti. Pokud se objeví chyby, je třeba je okamžitě napravit.

5 Hygienické a pracovní návyky při psaní

„Kvalitativních prvků písma by nebylo dosaženo, kdyby nebyly dodržovány správné hygienické návyky.“ (Fasnerová, 2014, s. 50)

Zvládnutí hygienických a pracovních návyků je dle RVP ZV jedním z očekávaných výstupů na konci 3. ročníku. Tyto návyky jsou klíčové pro správný vývoj jedince a zároveň mohou předcházet různým ortopedickým problémům. Je nutné si uvědomit, že psaní je důležitou součástí vzdělávání a žák se s ním setkává prakticky ve všech předmětech, proto bychom měli věnovat velkou pozornost vytváření správných psacích návyků již od 1. ročníku. (Fasnerová, 2018)

Správné sezení a držení těla

Správným sezením a držením těla se zabývá Václav Penc a z jeho *Metodiky psaní* (1968) vychází i další autoři, například Šupsáková (1991), Doležalová (1998), Křivánek, Wildová a kol. (1998) či Mlčáková (2009).

Při psaní by měl žák sedět, pokud je to možné, na celé ploše sedadla. Jeho nohy by měly být mírně u sebe a ohnuté v kolenou přibližně pod pravým úhlem, s chodidly pevně opřenými o podlahu. Šupsáková (1991) zmiňuje i alternativní možnost sezení tak, aby 2/3 stehen byly na židli a 1/3 stehna byla volná. Penc (1968) však zdůrazňuje, že takové sezení neposkytuje dostatečnou stabilitu.

Při psaní je trup mírně nakloněn dopředu. Předloktí jsou položena na psací podložce, směřují k sobě v pravém úhlu a lokty se nedotýkají trupu. Ramena jsou ve stejné výšce, rovnoběžně s podložkou. Hlava je v prodloužení páteře, nakloněná mírně dolů směrem k psací ploše, přibližně ve vzdálenosti 25-30 cm. (Penc, 1968)

Autoři se shodují, že správné sezení je možné pouze v případě, má-li žák vhodný nábytek, odpovídající jeho tělesné výšce.

Správný úchop psacího náčiní

Od samého počátku výuky psaní se učitel snaží vytvořit u žáků návyk správného držení psacího náčiní. Správný a zároveň nejméně zatěžující pro ruku je tzv. špetkový úchop. Tento popisuje Penc (1968), podobně i Doležalová (1998), Křivánek, Wildová a kol. (1998) či Šimková (2012). K uchopení tužky jsou zapotřebí tři prsty: prostředníček, ukazováček a palec. Praváci drží tužku (pero) tak, že první článek prostředníčku podpírá tužku z pravé strany zdola, palec ji přidržuje z levé strany a ukazováček ji svírá shora. Prsty jsou mírně pokrčené. Leváci drží psací náčiní obdobně, avšak zrcadlově. Psací

náčiní má být drženo lehce, 3-4 cm nad hrotem tak, aby žáci nepromačkávali ukazováček mezi 1. a 2. článkem. Prsteníček a malíček jsou mírně zahnuty směrem ke středu dlaně. Žáci by měli psací náčiní držet pomocí tzv. spodního držení, kdy horní konec tužky směřuje u praváků k pravému rameni a u leváků k levému.

Motivace ke správnému držení tužky může spočívat v různých básničkách či říkankách. Pro nácvik správného držení psacího náčiní se také navrhuje použití kompenzačních pomůcek, tzv. trojhranný program. (Mlčáková, 2009)

Natočení psací plochy (papíru, sešitu)

Doležalová (1998) navrhuje, aby spodní okraj sešitu svíral s okrajem lavice úhel 15-20°, přičemž spodní roh sešitu je orientován proti středu hrudníku. Šupsáková (1991) doporučuje naklonění sešitu pod úhlem 15-25°.

Osvětlení psací plochy

Doporučuje se, aby světlo dopadalo na psací plochu zleva u praváků, zprava u leváků. Přirozené denní světlo je nejlepší volbou. V případě nutnosti použití umělého osvětlení by měl být zdroj osvětlení vybaven matným sklem, které rozptyluje světlo a zabraňuje poškození zraku žáků a učitele příliš intenzivním světlem. (Šupsáková, 1991)

Doba, kdy dítě píše

Žák by měl psát v době, kdy je odpočatý a schopný plné koncentrace pro úspěšné psaní. Proto by měla být doba psaní na začátku výuky omezena na nejvýše 10 minut a zařazena by měla být do ranních vyučovacích hodin. (Mlčáková, 2009)

Také **pozitivní atmosféra** a radost z práce jsou klíčovými faktory pro úspěšné psaní. Důležité je, aby učitel žáky dostatečně povzbuzoval a byl trpělivý při všech fázích nácviku psacích dovedností i při řešení případných obtíží. (Křivánek, Wildová a kol. 1998)

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

6 Cíl a charakteristika výzkumného problému

Hlavním cílem výzkumu bylo analyzovat písanky vybraných nakladatelství pro žáky 1. až 3. ročníků 1. stupně základních škol.

Výběr písanek je individuální záležitostí jednotlivých škol a přístup k němu se může lišit. Na některých základních školách si písanky vybírají učitelé sami či společně s ostatními pedagogy, jinde má tuto kompetenci ve svých rukách vedení školy, přičemž každý má většinou jiná kritéria. Pro učitele i vedení školy představuje výběr vhodného výukového materiálu náročný úkol vzhledem k faktu, že na trhu je dnes dostupné množství písanek od různých nakladatelství.

Hlavním motivem pro vytvoření této práce bylo vytvoření komplexního přehledu aktuálně dostupných a používaných písanek k výuce jak vázaného, tak nevázaného písma. Tento by mohl být současným i budoucím pedagogům užitečným nástrojem k lepší orientaci v této oblasti a zároveň usnadnění výběru.

V rámci výzkumu byly zhodnoceny klíčové charakteristiky písanek, jako je jejich obsah, metodika výuky, grafické provedení a úroveň obtížnosti cvičení. Dále byly zkoumány též ilustrace, využití hravých prvků a možnost interaktivního propojení, které mají podporovat zájem a zapojení žáků.

K analýze písanek jsem přistupovala kvalitativně a k jejímu zpracování byla použita metoda analýzy dokumentů, která předpokládá práci s již vytvořeným materiálem.

Výsledky analýzy slouží jako zdroj informací pro učitele, rodiče a další pedagogické pracovníky, kteří hledají vhodné písanky pro výuku psaní v daných ročnících. Cílem je identifikovat vzdělávací materiály, které podporují rozvoj dovedností psaní u žáků a zároveň je motivují k aktivnímu zapojení ve výuce.

Součástí výzkumné části je také dotazníkové šetření zaměřené na zjištění podílu využívaných písanek různých nakladatelství v 1. až 3. ročnících vybraných základních škol. Pozornost je věnována tomu, kterým typem písma učitelé na českých školách učí (zda používají vázané i nevázané písmo), jaké písanky k výuce používají a co považují za jejich výhody a nevýhody. Předpokládala jsem, že mezi učiteli budou panovat rozdílné názory ohledně spokojenosti, jelikož u všech písanek lze nalézt pozitiva i negativa a každému vyhovuje něco jiného. Proto jsem se prostřednictvím dotazníkového šetření pokusila zjistit, v jakých názorech se pedagogové sjednocují a naopak rozcházejí.

Dílčím cílem práce bylo zjistit zastoupení jednotlivých nakladatelství písanek na školách, shromáždit názory učitelů na jimi využívané písanky a získat přehled

o aktuální situaci.

Vzhledem k charakteru výzkumné otázky týkající se podílu využívaných písanek různých nakladatelství jsem se rozhodla upřednostnit kvantitativní přístup a ke sběru dat použít metodu dotazníku, a to především z důvodu možnosti oslovení většího množství respondentů.

7 Charakteristika výzkumných metod

7.1 Analýza dokumentů

Analýza dokumentů je v užším slova smyslu chápána jako výzkumná strategie, která se opírá o analýzu již existujícího materiálu. Také ji lze popsat jako důkladný a podrobný rozbor, který se zaměřuje na komplexní objasnění a interpretaci jedinečných rysů a obsahu dokumentu. V tomto případě výzkumník nevytváří nové zdrojové materiály, ale pracuje s již existujícím materiálem, kterým mohou být dokumenty různého typu. Tento přístup umožňuje důkladnou analýzu a interpretaci existujících dat a materiálů s cílem získat hlubší porozumění danému problému. Při analýze dokumentů v rámci kvalitativního přístupu má výzkumník ve srovnání s jinými výzkumnými plány nejmenší možnost ovlivnit charakter a obsah zdrojových materiálů. (Miovský, 2006)

Miovský (2006) dále vysvětluje základní etapy výzkumu při využití analýzy dokumentů, přičemž za nezbytné považuje:

- vymezení problému, stanovení cílů a formulace výzkumných otázek,
- nutnost definovat, co v rámci dané studie považujeme za dokument.

7.2 Dotazník

Chráška (2016) dotazník charakterizuje jako předem připravený, systematicky uspořádaný soubor otázek, na něž respondenti reagují. Základním předpokladem úspěšného průběhu dotazníkového šetření je ochota respondentů spolupracovat. Mezi faktory motivující ke spolupráci patří úvod dotazníku, kde je vysvětlen jeho význam a cíl, dále například náročnost, přehlednost a v neposlední řadě zajímavost samotného dotazníku. Dotazníkem s vhodně formulovanými otázkami získáme potřebná data od vybrané skupiny respondentů. Tato data jsou následně podrobena analýze a vyhodnocení, které pomohou dosáhnout stanovených výzkumných cílů a odpovědět na výzkumné otázky. Na tomto základě jsme schopni formulovat závěry z naší výzkumné činnosti. K porozumění obsahu dílčích otázek je klíčové dodržování těchto pravidel:

- Dotazy musí být srozumitelné pro všechny respondenty.
- Měly by být co nejstručnější a jednoznačné.
- Je třeba se vyvarovat nadměrného počtu dotazů, který by mohly odradit od vyplnění dotazníku.
- Nejdůležitější položky by měly být umístěny uprostřed dotazníku.
- Položky by neměly napovídat respondentům, jak mají na otázky odpovědět.

8 Interpretace výsledků

8.1 Analýza písanek

Výuka psaní je ovlivněna různými faktory, jako jsou osobnost učitele, jeho metodická zdatnost, rozdíly mezi žáky a v neposlední řadě právě učebnice a další didaktické materiály. Po roce 1989, v souvislosti s demokratizací a liberalizací školství, se na trhu objevilo mnoho nových učebnic a písanek. V současnosti je k dispozici široká škála písanek od různých nakladatelství. Tyto soubory se liší v mnoha aspektech, například v systému přípravných cviků, použití pomocné liniatury, pořadí nácviку písmen, slabik, slov a vět pro nácviку, a také v metodách osvojování nových písmen a dovednosti psaní. (Křivánek, Wildová a kol., 1998)

Mezi vybranými nakladatelstvími jsou nejen ta, která mají určitou tradici ve vzdělávání, jejich materiály jsou osvědčené a často používané, ale i taková, jež se snaží vnášet do svých písanek inovativní prvky a odrážejí tak současné trendy a moderní přístupy ve vzdělávání. Každé z nich přináší vlastní ucelené řady písanek zaměřené na systematický vývoj dovedností a znalostí žáků.

Pro účely práce byly k analýze vybrané soubory písanek z těchto nakladatelství:

Vázané písmo	Nevázané písmo
Nová škola, s. r. o.	Nová škola, s. r. o.
Fraus	Fraus
SPN	Alter
Alter	
Taktik	

U jednotlivých písanek jsem věnovala pozornost zejména jejich obsahu, grafickému zpracování, užití psacích prvků, motivačních prvků, zohlednění pro leváky, použitým formám k nácviку psaní apod. Zmíněné prvky jsem u prvních dílů písanek následně zaznamenala do tabulek (odlišných pro první ročník, druhý a třetí současně, a to v rámci vázaného i nevázaného písma). U dalších dílů popisují rozdíly mezi nimi a jejich charakteristiky uvádím pod příslušnými tabulkami. V závěru interpretace potom uvádím shrnutí výsledků analýzy. Pro lepší názornost jsou v přílohové části ukázky stránek z prvních dílů všech zmiňovaných písanek.

8.1.1 Písanky vázaného písma

Písanky pro 1. ročník

Nakladatelství Nová škola – DUHA s. r. o

Název	Písanka 1 pro 1. ročník
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	4
Vydání	šesté
Doložka MŠMT	20. 1. 2020
Autorka	Mgr. Eva Procházková
Písmo	-
Ilustrace	Andrea Achindlerová, Mgr. Markéta Matysová
Počet stran	24
Psací prvky v úvodu	ano (šikmá čára shora dolů, šikmá čára zdola nahoru, šikmá čára zdola nahoru s ostrým obratem, dolní zátrh, horní zátrh, horní klička)
Psací prvky před každým písmenem	u písmen l, m, a, o, p
Předepsaný vzor písmene nahoře	tiskací a psací (v rámečku)
Motivační obrázek	ano (k vybarvení)
Motivační slovo	u písmen l, m, s, p, Á, M, O
Tečkovaný vzor písma k obtažení	1x pro každý psací prvek/ písmeno/ slabiku
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	u písmen m, a, s, o
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	8 : 10 : 8 <i>Pozn.: Pro počáteční nácvik psacích prvků je řádek široký 22mm s pomocnou linkou uprostřed.</i>
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu u nových písmen	pouze na první straně s psacími prvky
Počet řádků k nácviku samotného písmene	3-4
Písmena na konci řádku (pro leváky)	v prvním řádku nácviku prvků písmen, písmen (u slabik ne)
Formy psaní	opis, přepis, diktát (označeno tužkou), autodiktát (střídají se, na každé stránce jeden řádek dole)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	e, é, l, m, i, í, u, ú, ů, a, á, s, o, ó, p, A, Á, M, O
Psaní slabik	formou opisu, přepisu
Psaní slov, vět	-
Nácvik psaní tiskacích písmen	-
Nácvik psaní číslic	-
Volný prostor k docvičování	-
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	-
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	-
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Písanka 1 navazuje na sešit *Moje první psaní*. Navazující 3 díly se svým zpracováním od toho prvního příliš neliší. Od Písanky 2 se v písankách nachází odkazy na strany ve Slabikáři. Jednotlivými sešity postupně prolíná nácvik psaní písmen, slov, vět a také přepis krátkých textů. Písanky systematicky zahrnují trénink psaní malých a velkých písmen. V dalších dílech jsou to následující:

2. díl: *t, l, j, J, P, y, ý, U, Ú, n, N, v, V, z, d, S, k, š, Š*

3. díl: *r, R, au, Au, ou, Ou, eu, c, C, Z, h, H, T, b, B, č, Č, ž, Ž, ř, Ř, K, e*

4. díl: *L, ch, Ch, D, f, F, Y, g, G, d', t', ň a slabiky dě, tě, ně, di, ti, ni, dy, ty, ny, bě, pě, vě, mě, Mě*

Nakladatelství Fraus

Název	Písanka 1 – vázané písmo, 1. díl (nová generace)
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	4
Vydání	první
Doložka MŠMT	26. 2. 2018
Autorky	doc. PhDr. Martina Fasnerová, Hana Křenová, Mgr. Dagmar Nebuželská, Dana Raunerová
Písmo	Mgr. Hana Brunclíková, Mgr. Ivona Ivicová
Ilustrace	Josef Pospíchal, Dana Raunerová
Počet stran	32
Psací prvky v úvodu	-
Psací prvky před každým písmenem	ano (ve zvláštním rámečku)
Předepsaný vzor písmene nahoře	tiskací a psací
Motivační obrázek	ano (součástí je vždy dané písmeno, které připomíná část obrázku – viz. Příloha 2)
Motivační slovo	-
Tečkovaný vzor k obtažení	-
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	ano (v rámečku spolu s psacími prvky)
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	6 : 6 : 6
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (na řádku k nácviku samotného písmene)
Formy psaní	opis, přepis (17 řádků z celé písanky), volné řádky pro diktát (neoznačené)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	l, a, e, o, m, i, s, p, u, t, j, J, M, I, A, O, n, N, d
Psaní slabik	formou opisu
Psaní slov, vět	formou opisu, přepisu <i>Pozn.: K přepisu jsou již určeny i delší texty – říkanky, básničky.</i>
Nácvik psaní tiskacích písmen	ano (poslední strana, velká tiskací písmena)
Nácvik psaní číslic	-
Volný prostor k docvičování	lze využít volné linky
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Zpracování navazujících dílů písanek (3) se v zásadě ničím neliší.

Ve druhém díle se žáci učí psát písmena *k, v, y, V, U, r, z, h, H, b, c, C, Č, č, S, š, Z, ž, Ž, P, R, Ř, B, L* a dvojhlásky *au, ou*. Dále je zařazený nácvik psaní celých vět. Do třetího dílu je integrován nácvik písmen *d', Ď, í, Ě, ň, Ň, ch, CH, K, g, G, f, F, D, E* a slabiky *s písmeny i/y a ě*. Ve čtvrtém díle jsou vyučována jen písmena *q, Q, w, W, x, X*, zahrnuje více aktivizujících cvičení a nechává prostor pro přepis delších textů.

Psaní je všech dílech doprovázeno různorodými úlohami s obrázky, které jsou pro děti přitažlivé. Veškeré úkoly jsou přizpůsobené vývoji dovedností a jejich náročnost je postupně zvyšována, a to zejména množstvím zařazovaných forem psaní (opis, přepis, autodiktát).

Nakladatelství Alter

Název	Písanka ke Slabikáři 1
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	3
Vydání	-
Doložka MŠMT	30. 10. 2018
Autorka	prof. PaedDr. Radka Wildová, CSc.
Písmo	Marta Sonnbergová
Ilustrace	Libor Drobný
Počet stran	30 <i>Pozn.: Součástí písanky je i kartonová příloha v podobě tabulky s tiskacími a psacími písmeny.</i>
Psací prvky v úvodu	-
Psací prvky před každým písmenem	u písmen e, i, u, m, t, l, a, p, j
Předepsaný vzor písmene nahoře	tiskací a psací
Motivační obrázek	ano (k vybarvení)
Motivační slovo	-
Tečkovaný vzor k obtažení	ano (u psacích prvků a písmen)
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	- (zvětšený je pouze tečkovaný vzor k obtažení)
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	6 : 7 : 6 <i>Pozn.: Pomocná linka pro písmena horní délky je použita jen pro prvotní nácvik písmen, u psaní slabik a slov už ne.</i>
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	2-3
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (pro nácvik psacích prvků a písmen)
Formy psaní	opis, přepis, volné řádky pro diktát (neoznačené)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	e, i, u, m, t, l, a, o, s, p, j, n, O, A
Psaní slabik	formou opisu, přepisu
Psaní slov, vět	formou opisu, přepisu
Nácvik psaní tiskacích písmen	-
Nácvik psaní číslic	-
Volný prostor k docvičování	1 volný řádek na konci téměř každé stránky (lze využít také pro diktát)
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	-
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	ano
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Jedná se o soubor tří tradičních písanek tohoto nakladatelství s novými ilustracemi Libora Drobného, které jsou pro děti oproti těm původní o poznání poutavější. Obsahem zůstávají sešity stejné. V dalších dvou se žáci učí psát následující písmena:

2. díl: *M, N, J, y, d, k, r, R, v, V, z, Z, ou, au, h, H, I, K, S*

3. díl: *U, P, T, L, c, C, č, Č, D, E, b, B, ž, Ž, ř, Ř, g, G, f, F, ch, Ch*

Součástí druhého a třetího dílu již nejsou psací prvky před psáním písmen. Z hlediska pomocné liniatury a celkového zpracování však zůstává obsah stejný a postupně se zvyšuje jen počet slov a množství přepisu.

V Písankách ke Slabikáři jsou písmena vyučována v pořadí podle jejich tvarové podobnosti. To se však liší od pořadí písmen probíraných ve Slabikáři, tuto posloupnost respektuje až třetí díl.

Nakladatelství Taktik

Název	Hravá písanka pro 1. ročník ZŠ – 2 (nová edice)
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	4
Vydání	první
Doložka MŠMT	6. 9. 2021
Autorka	Mgr. Marcela Puldová
Písmo	-
Ilustrace	Pavčina Němčková
Počet stran	37
Psací prvky v úvodu	ano (šikmá čára shora dolů, šikmá čára zdola nahoru, šikmá čára zdola nahoru s ostrým obratem, dolní zátrh, horní zátrh, složený zátrh s protažením, horní klička, dolní klička)
Psací prvky před každým písmenem	ano
Předepsaný vzor písmene nahoře	tiskací a psací (v rámečku)
Motivační obrázek	ano (barevný)
Motivační slovo	-
Tečkovaný vzor k obtažení	1x pro každý psací prvek/ písmeno/ slabiku
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	u písmen e, m, u, a, s, o
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	poměr není jednotný
Sklonové čáry	74°
Znázornění směru psacího tahu u nových písmen	ano
Počet řádků k nácviku samotného písmene	3-5 (7 pro písmena s, o, p)
Písmena na konci řádku (pro leváky)	-
Formy psaní	opis, přepis, diktát (volný řádek pro diktát, neoznačený)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	e, é, l, m, i, í, u, ú, ů, a, á, s, o, ó, p
Psaní slabik	formou opisu, přepisu
Psaní slov, vět	formou opisu, přepisu, autodiktátu (1 řádek v závěrečné části)
Nácvik psaní tiskacích písmen	-
Nácvik psaní číslic	-
Volný prostor k docvičování	1 strana na konci sešitu
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano (na poslední straně)
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	-
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

První díl této sady písanek je zaměřený na procvičování grafomotoriky a logického myšlení žáků. Navazující druhý až pátý díl se věnuje nácviku písmen.

3. díl: *A, O, M, I, j, J, t, y, P, n, N, U, v, V, r, d, k, S, š, Š*

4. díl: *z, R, b, B, c, C, Z, č, Č, h, H, T, ch, Ch, + dvojhlásky au, Au, ou, Ou, eu*

5. díl: *ž, Ž, ř, Ř, K, E, L, D, f, F, Y, g, G, d', t', ň, q, x, w, Q, X, W + slabiky di, ti, ni, dy, ty, ny, dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě*

Od třetího dílu postupně ubývá užívání psacích prvků a jsou součástí nácviku jen některých písmen. Další rozdíl lze spatřit v počtu řádků na stránce sloužících k nácviku samostatného písmene, z počtu 3-7 tak ve druhém díle tento počet klesá na 2-3 řádky.

Pátý díl se liší užitými formami psaní, kdy je věnováno mnohem více prostoru přepisu oproti předchozím dílům.

Nakladatelství SPN

Název	Písanka 1
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	5
Vydání	-
Doložka MŠMT	9. 1. 1998
Autorka	Jarmila Wagnerová
Písmo	-
Ilustrace	-
Počet stran	24
Psací prvky v úvodu	ano (šikmá čára shora dolů, šikmá čára zdola nahoru, šikmá čára zdola nahoru s ostrým obratem, horní zátrh, horní zátrh se začátkem nad linkou, dolní zátrh, složený zátrh se zúžením, horní klička, dolní klička)
Psací prvky před každým písmenem	-
Předepsaný vzor písmene nahoře	tiskací a psací
Motivační obrázek	ano (k vybarvení)
Motivační slovo	ano
Tečkovaný vzor k obtažení	-
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	u písmen e, é, í, í, l, u, ů, m, s, t
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	6 : 8 : 6 <i>Pozn.: Některé řádky již bez pomocné liniatury.</i>
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	2-3
Písmena na konci řádku (pro leváky)	u psacích prvků, 1-2 řádků nácviku písmene
Formy psaní	opis, přepis (1 strana po každých 2-4 stranách), autodiktát (1x)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	e, é, í, í, l, u, ů, ů, m, s, š, t, p, j
Psaní slabik	formou opisu, přepisu
Psaní slov, vět	formou opisu, přepisu (pouze slov)
Nácvik psaní tiskacích písmen	-
Nácvik psaní číslic	-
Volný prostor k docvičování	5 volných řádků v celé písance
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	-
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Na první díl navazují další čtyři sešity, ve kterých jsou vyučována tato písmena:

2. díl: a, á, A, Á, o, ó, O, Ó, n, N, y, r, ř, v, V, d, d', t', ň, h

3. díl: z, ž, k, b, c, č, C, Č, ch, Ch, M, J, Z, Ž, I, S, Š, U, Ú, Y, H, P

4. díl: B, R, Ř, f, F, T, Ť, g, G, L, E, K, D, Ď

5. díl: X, x, w, W, q, Q (každé písmeno pouze na 1 řádek, až na poslední straně)

Ve druhém díle písanky již nenajdeme stránku zaměřenou na trénink psacích prvků a pomocná liniatura je používána pouze v prvním řádku pro cvičení písmen. Třetí díl přináší rozšíření přepisování nejen slov, ale také vět a krátkých říkadel. V dalších dílech postupně přibývá úkolů pro autodiktát pomocí obrázků či otázek. Pátý díl se zaměřuje především na psaní slov a vět. Obecně je zde více prostoru pro vlastní tvorbu a souvislé psaní. Písanky nenabízí příliš prostoru k případnému docvičování. Na některých stranách jsou volné poslední řádky, které však mohou být využívány také např. k diktátu.

Název	Písanka pro 2. ročník základní školy – 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	třetí
Doložka MŠMT	-
Autorka	Mgr. Alena Bára Doležalová
Písmo	-
Ilustrace	Martin Bašar, DiS.
Počet stran	40
Předepsaný vzor písmene	psací i tiskací (v rámečku)
Psací prvky před každým písmenem	u písmen l, i, n, N, v, A
Motivační obrázek	ano (k vybarvení)
Motivační slovo	U všech malých písmen jsou 3 věty, které popisují slovo živočicha začínajícího na dané písmeno. U velkých písmen jsou pouze slova (vlastní jména).
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	5 : 5 : 5
Sklonové čáry	75°
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácvičku samotného písmene	1 (1 u písmene l, které je jako první v pořadí)
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano
Formy psaní	opis, přepis (symbol tužky), diktát (ucho), autodiktát (pomocí obrázků, otázek)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	l, é, e, b, ě, h, k, f, i, í, u, ú, ů, t, ť, r, ř, n, ň, m, N, Ň, M, v, V, U, Ú, w, W, y, ý, a, á, o, ó, A, Á, O, Ó, d, d', au, Au, ou, Ou, c, š, C, Č, ch, Ch, E, j, p, g, G, q, Q, I, J, H, K, P, B, R, Ř, T, Ě, F, s, š, S, Š, L, D, Ď, z, ž, Z, Ž, x, X
Nácvik psaní tiskacích písmen	-
Nácvik psaní číslic	ano, vždy 3-4 číslice vložené mezi písmeny
Volný prostor k docvičování	1 řádek po 5-7 stranách
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	úlohy podporující čtení s porozuměním a napomáhající rozvoji myšlení <i>Pozn.: Každá strana doplněna hádankou.</i>
Mezipředmětové vztahy	prvouka (téměř na každé straně), český jazyk
Strana věnovaná opakování 1. ročníku	-
Přehled tvarů písmen a číslic	ano (první strana)
Forma sebehodnocení	smajlík k vybarvení na konci řádku (ne všude)
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Ve druhém díle se již písanka nezaměřuje na samostatný trénink psaní jednotlivých písmen, ale hlavně na psaní slov, vět a delších textů. Zvláštní důraz je kladen na přepis básniček a říkanek, které jsou zahrnuty téměř na každé stránce. Na každé stránce druhého dílu se také nachází úkol, který podporuje rozvoj ústního vyjadřování a v malé míře jsou zde začleněny i mezipředmětové vztahy.

Oběma písanými prolínají různorodé hravé úkoly (rébusy, hádanky, přesmyčky apod.) podporující čtení s porozuměním a rozvoj myšlení, žáci v nich mimo jiné mají prostor pro práci s chybou.

Nakladatelství Fraus

Název	Písanka 2 – vázané písmo, 1. díl (nová generace)
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	3
Vydání	první
Doložka MŠMT	19. 2. 2019
Autorky	Mgr. Michaela Sklenářová, Mgr. Kateřina Váňová, Mgr. Ivona Ivicová, BTh.
Písmo	-
Ilustrace	<i>velké množství zdrojů obrazového materiálu</i>
Počet stran	32
Předepsaný vzor písmene	psací
Psací prvky před každým písmenem	-
Motivační obrázek	ano (barevný)
Motivační slovo	ano, ale děti si ho musí sami vyluštit z přesmyčky a zapsat do připraveného rámečku
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	4 : 4 : 4
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácvičení samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	-
Formy psaní	opis, přepis (slov), diktát, autodiktát (pomocí obrázků, otázek, hravých cvičení)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	O, o, ó, A, a, á, D, d, d', G, g, Q, q, E, e, é, ě, L, l, B, b, F, f, H, h, K, k
Nácvičení psaní tiskacích písmen	na předposlední straně ukázka abecedy Sassoon Infant
Nácvičení psaní číslic	ano (v rámci úvodního opakování a jednoho cvičení)
Volný prostor k docvičování	lze využít poslední prázdnou stranu bez předtisku
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk (v menším množství)
Strana věnovaná opakování 1. ročníku	ano (písmena, číslice, psaní mezer, sklon)
Přehled tvarů písmen a číslic	pouze písmen (na každé dvojstraně dole přehled psacích písmen malé i velké abecedy)
Forma sebehodnocení	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

V navazujícím díle jsou vyučována písmena *N, n, M, m, I, i, U, u, Y, y, J, j, P, p, T, t, R, r, Z, z* a již ubývají pomocné linky pro písmena střední výšky.

V posledním, třetím, díle je pomocná liniatura dětem oporou už jen u nácvičení písmen, konkrétně *C, c, Ch, ch, S, s, V, v, W, w, X, x*.

Do obou těchto dílů jsou zařazena cvičení typu „*Můžeš zkusit psát nevázaným písmem*“. Dále je nácvičení psaní prováděn čím dál více formou přepisu (ve druhém dílu v podobě slov a básničky, ve třetím již delších textů, především hádanek) a autodiktátu. Postupně také přibývají cvičení zaměřená na využití mezisložkových vztahů z hlediska literatury a slohu.

Nakladatelství Alter

Název	Psaní a mluvnická cvičení – pracovní sešit pro 2. ročník ZŠ, sešit 1
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	deváté
Doložka MŠMT	30. 10. 2018
Autorka	prof. PaedDr. Radka Wildová, CSc.
Písmo	Marta Sonnbergová
Ilustrace	Vlasta Švejdomá
Počet stran	32
Předepsaný vzor písmene	psací i tiskací
Psací prvky před každým písmenem	u písmen l, i, u, p, j, n, N, M
Motivační obrázek	- <i>Pozn.: Ne k písmenům, jako je tomu u některých jiných písanek, ale průběžně k jednotlivým slovům/ tématům.</i>
Motivační slovo	-
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	5 : 5 : 5
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu	u číslice 8
Počet řádků k nácvičení samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano
Formy psaní	opis (většina), přepis (písmen, slov, vět), autodiktát (pomocí obrázků, otázek, hravých cvičení)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	l, h, k, b, e, s, r, j, t, p, v, n, m, z, y, o, a, d, g, c, ch, f, O, A, C, E, G, P, R, B, D, K, J, N, M, Ú, T, V, H, L, Ch, Š, F, k, b, i, u, p, t, j, y, Y, w, W, q, Q, x, X, s, n, z, Z <i>Pozn.: Písmena jsou většinou na stránce uspořádána podle tvarových skupin. Některá písmena se opakují vícekrát (prohlubování nácvičení).</i>
Nácvičení psaní tiskacích písmen	ano (jedna strana a dvě cvičení)
Nácvičení psaní číslic	ano (jedna strana – kvůli geometrii)
Volný prostor k docvičování	ano (2 řádky „Docvič, co se ti nepovedlo“ na jedné straně)
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk
Strana věnovaná opakování 1. ročníku	ano (je takto pojata s. 1-9)
Přehled tvarů písmen a číslic	-
Forma sebehodnocení	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Obsahem druhého dílu pracovního sešitu je pokračování systematického nácvičení psaní písmen podle tvarových skupin. Písmena jsou nacvičována v tomto pořadí: *o, O, a, A, d, g, c, č, C, Č, ch, Ch, P, R, B, I, K, J, U, T, F, D, L, S, Š, Q, W, f, E, G, Q*. Poměr opisu a přepisu je zde už celkem vyvážený. V této písance můžeme najít více cvičení, která žáci vypracovávají hravou formou (př. rýmy, hádanky, hra „jméno-město“, slovní kopaná). Oproti tomu již ale nejsou zařazené aktivity k nácvičení číslic či tiskacích písmen. Průběžně jsou zařazována cvičení na rozvoj psacích dovedností a vyjadřovacích schopností v jazykovém projevu.

Nakladatelství Taktik

Název	Hravá písanka pro 2. ročník ZŠ – 1 (nová edice)
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	první
Doložka MŠMT	-
Autorka	Mgr. Marcela Puldová
Písmo	-
Ilustrace	Pavčina Němčková
Počet stran	40
Předepsaný vzor písmene	psací i tiskací (v rámečku)
Psací prvky před každým písmenem	-
Motivační obrázek	ano (vybarvené)
Motivační slovo	-
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	5 : 5 : 5
Sklonové čáry	66°
Znázornění směru psacího tahu	u písmen y, J, v, z, Z, Ž
Počet řádků k nácvičku samotného písmene	2-3
Písmena na konci řádku (pro leváky)	-
Formy psaní	opis, přepis (1 řádek na konci každé strany a celá strana na konci písanky), autodiktát (pomocí obrázků)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	e, l, i, m, a, o, s, u, p, y, n, N, M, I, A, O, j, J, t, v, U, V, k, P, r, d, S, Š, š, z, b, B, R, L, au, ou, eu, Z, c, C, č, Č, h, H, T, Y, ch, Ch, ž, Ž, ř, Ř, K, E, D, d', t', ň, f, F, g, G, q, Q, x, X, w, W, dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě, di/dy, ti/ty, ni/ny <i>Pozn.: Jedna z posledních stran je věnovaná nácvičku interpunkčních znamének ? a !.</i>
Nácviček psaní tiskacích písmen	-
Nácviček psaní číslic	-
Volný prostor k docvičování	-
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	-
Mezipředmětové vztahy	-
Strana věnovaná opakování 1. ročníku	-
Přehled tvarů písmen a číslic	pouze písmen (poslední strana)
Forma sebehodnocení	-
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Druhý díl již není zaměřený na nácviček jednotlivých písmen. Namísto toho je zde výrazně větší množství cvičení, která se zaměřují na mezipředmětové vztahy, především na čtení (12 ukázek z literatury pro děti). Toto uspořádání je dle mého názoru velmi praktické vzhledem k tomu, že většina škol spojuje čtení a psaní do jedné hodiny. Nadále se pro psaní využívá pomocná liniatura a kromě rozdílů, že se zde nevyučují písmena samostatně, je další změna v tom, že součástí některých cvičení je již i psaní číslic. Celá písanka je rozdělena do pěti kapitol – kamarádi, detektiv, jaro, básně a jazykolamy, velký čtenář, ve kterých se prolínají slova a cvičení z běžného života. Celkově na mě sešit působí velmi poutavě.

Ve srovnání s písankami pro první ročník tyto více splňují název „hravá“, a to zejména druhý díl, kde jsou různé typy cvičení, např. jazykolamy, křížovky či hádanky.

Nakladatelství Nová škola – DUHA, s. r. o.

Název	Písanka pro 3. ročník základní školy – 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	třetí
Doložka MŠMT	17. 9. 2013
Autorka	Mgr. Alena Bára Doležalová
Písmo	-
Ilustrace	Martin Bašar, DiS., Zuzana Šindlerová
Počet stran	32
Předepsaný vzor písmene	tiskací (v rámečku na začátku řádku), psací
Psací prvky před každým písmenem	-
Motivační obrázek	ano (malý, k vybarvení)
Motivační slovo	ano (název motivačního obrázku)
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	4 : 4 : 4
Sklonové čáry	76°
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácvičku samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (na řádku s písmenem)
Formy psaní	opis, přepis (slov, vět, číslic), diktát, autodiktát (pomocí obrázků, otázek, hravých cvičení, mezipředmětových vztahů)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	l, e, b, f, h, k, i, u, t, ť, r, ř, n, ň, m, N, Ň, M, v, V, w, W, y, Y, a, A, o, O, d, d', c, č, C, Č, ch, Ch, E, g, G, q, Q, I, J, H, K, P, B, R, Ř, T, Ě, F, s, S, š, Š, L, D, ě, z, Z, ž, Ž, x, X <i>Pozn.: Celá písanka je rozdělena po měsících a minimálně první strana je s nimi vždy spojena.</i>
Nácvik psaní tiskacích písmen	-
Nácvik psaní číslic	ano (jedno cvičení na předposlední straně)
Volný prostor k docvičování	1-2 řádky („Docvičuj, oprav“) průběžně
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano (dokonce je průběžně zařazována strana „Pro chytré hlavičky makovičky“, dále cvičení „Kresli podle zadání“, „Najdi, zjisti, vyhledej“, „Správně vyber“, „Hádej“)
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk (téměř na každé straně)
Přehled tvarů písmen a číslic	ano (první dvě strany)
Forma sebehodnocení	smajlík k vybarvení
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Obsahem druhého dílu již není nácvik samostatných písmen. Užité obrázky tedy nejsou motivačními k písmenům, ale k danému tématu. Stejně jako v prvním díle, i tento je rozdělen po měsících a minimálně první strana je s nimi vždy spojena. Dále je průběžně zařazována strana na téma „Ekokoutek“ a psaní v rámci mezipředmětových vztahů, kde přibývá také hudební a výtvarná výchova. Psaní se trénuje převážně prostřednictvím přepisu a autodiktátu, opisování je už věnovaná menší pozornost. Jednotlivá cvičení podporují pozornost, rozvíjejí uvažování, podporují čtení a psaní s porozuměním.

Nakladatelství Alter

Název	Psaní pro 3. ročník – trénujeme psaný i mluvený projev (psaní a mluvnická cvičení) – 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	deváté
Doložka MŠMT	30. 10. 2018
Autorka	prof. PaedDr. Radka Wildová, CSc., a kol.
Písmo	Marta Sonnbergová
Ilustrace	Marta Sonnbergová
Počet stran	32
Předepsaný vzor písmene	psací (jednou i vícekrát v rámečku)
Psací prvky před každým písmenem	-
Motivační obrázek	ne před písmenem, ale ihned po jeho nácviku, sloužící k přepisu
Motivační slovo	-
Poměr velikosti liniatury pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky (v mm)	- <i>Pozn.: Již jen klasické řádky bez pomocné liniatury.</i>
Sklonové čáry	-
Znázornění směru psacího tahu	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1 (zkrácený)
Písmena na konci řádku (pro leváky)	-
Formy psaní	opis, přepis (slov, vět), autodiktát (pomocí obrázků, otázek, hravých cvičení)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	e, l, h, k, b, f, í, ú, ů, p, t, j, s, š, z, ž, Z, Ž, r, ř, m, M, n, N, v, V, U, Ú, y, Y, I, K, H, J, a, A, o, O, d, g, q, P, B, R, T, F, T, c, C, Č, č, ch, Ch, G, Q, D, S, Š, L, E, x, X, w, W
Nácvik psaní tiskacích písmen	ano (jedna strana a křížovka)
Nácvik psaní číslic	ano (jedna strana a v rámci jednoho cvičení)
Volný prostor k docvičování	-
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk, hudební výchova
Přehled tvarů písmen a číslic	-
Forma sebehodnocení	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Psaní v obou písankách je doplněno o úkoly a otázky pro rozvoj vyjadřování (na každé straně dole).

Druhý díl se již nevěnuje nácviku jednotlivých písmen. Místo toho je zde větší zastoupení mezipředmětových vztahů. K prvouce, českému jazyku a hudební výchově, přibývá ještě matematika. Obsahem jednotlivých cvičení jsou často také situace z reálného života. Druhý sešit nabízí mimo jiné příležitost vyzkoušet si formou hry psaní velkých tiskacích písmen (př. Morseova abeceda). V metodických poznámkách k možnosti užití tiskacího písma autoři dokonce zmiňují, že ve třetím ročníku už bývá většinou na žácích, jestli do sešitů píšou psacím či tiskacím písmem.

8.1.2 Písanky nevázaného písma

Písanky pro 1. ročník

Nakladatelství Nová škola, s. r. o.

Název	Písanka ke Slabikáři 1 - Píšeme tiskacím písmem, 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	3
Vydání	první
Doložka MŠMT	7. 7. 2014
Autoři	Mgr. Alena Bára Doležalová, Mgr. Miloš Novotný
Písmo	NNS Script
Ilustrace	Mgr. Markéta Matysová
Počet stran	40
Psací prvky před každým písmenem	u písmen T, t, Y, y, N, Z, d, K, k
Předepsaný vzor písmene nahoře	ano
Motivační obrázek	ano <i>Pozn.: U některých písmen je obrázků více a děti mají vybarvit ty, které začínají na dané písmeno nebo ho obsahují.</i>
Motivační slovo	veršované říkanky, které zahrnují slova začínající na dané písmeno
Tečkovaný vzor k obtažení	ano (1x pro každé písmeno, u některých obrázků k autodiktátu první slabika)
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvič	-
Poměr výšky velkých a malých písmen	2 : 1
Znázornění směru psacího tahu	ano (u nácvič jednotlivých písmen a číslic)
Doporučená pomůcka pro dodržování mezer	prst
Počet řádků k nácvič samotného písmene	1-2
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (u písmen i některých slabik)
Formy psaní	opis, autodiktát
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	T, t, J, j, Y, y, N, n, V, v, Z, z, D, d, K, k, Š, š
Psaní slabik	opis
Psaní slov, vět	pouze slov – opis, přepis (do stejné velikosti, z velkých písmen na malá či naopak)
Nácvič psaní číslic	ano (průběžně)
Volný prostor k docvičování	-
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Mezipředmětové vztahy	ano
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	ano
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Koncept zůstává stejný i v dalších navazujících dílech z této řady, mění se zejména délka slov/vět určených k opisu a obsah v podobě vyučovaných písmen.

2. díl: *R, r, Au, au, Ou, ou, C, c, H, h, B, b, Č, č, Ž, ž, Ř, ř, Ch, ch, F, f*

3. díl: *G, g, d', t', ň, dě, tě, ně, di, dy, ti, ty, ni, ny, bě, pě, vě, mě*

Všechny díly jsou z mého pohledu moc hezky zpracované, a to hlavně kvůli tomu, že obsahují velké množství ilustrací, které podporují dobré porozumění.

Obecně považuji za výhodu těchto písanek také propojení se Slabikářem. Přímo odkazují na konkrétní strany, což dělá ze souboru těchto materiálů uzavřený celek.

Nakladatelství Fraus

Název	Písanka 1 – nevázané písmo, 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	4
Vydání	první
Doložka MŠMT	26. 2. 2018
Autorky	doc. PhDr. Martina Fasnerová, Hana Křenová, Mgr. Dagmar Nebuželská, Dana Raunerová
Písmo	Sasoon Infant
Ilustrace	Josef Pospíchal, Dana Raunerová a další zdroje obrazového materiálu
Počet stran	32
Psací prvky před každým písmenem	u písmen m, A, l, e, u, t, j
Předepsaný vzor písmene nahoře	ano (v rámečku)
Motivační obrázek	ano <i>Pozn.: Ne v klasické podobě, aby znázorňoval př. slovo začínající na dané písmeno. Písmeno je vloženo do obrázku tak, že připomíná některou jeho část – viz. Příloha 13)</i>
Motivační slovo	-
Tečkovaný vzor k obtažení	ano (nahore vedle vzoru a na začátku řádků)
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	ano (v rámečku spolu s prvky písmen)
Poměr výšky velkých a malých písmen	3 : 2
Znázornění směru psacího tahu	ano (nahore u vytečkovaných vzorů písmen k obtažení)
Doporučená pomůcka pro dodržování mezer	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1-2
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (na řádcích k nácviku samotného písmene)
Formy psaní	opis, volné řádky pro diktát (neoznačené)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	M, m, A, a, O, o, L, l, E, e, S, s, I, i, P, p, U, u, T, t, J, j
Psaní slabik	opis
Psaní slov, vět	pouze slov – opis, přepis (do stejné velikosti, z velkých písmen na malá či naopak)
Nácvik psaní číslic	ano (3 strany)
Volný prostor k docvičování	lze využít volné řádky
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano (Spoj obrázek se slovem, Utvoř slovo ze slabik,...)
Mezipředmětové vztahy	-
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Zpracování dalších dílů se opět nijak zásadně neliší. Vyučovaná písmena:

2. díl: Y, y, N, n, D, d, K, k, V, v, R, r, Z, z, H, h, B, b, au, ou

3. díl: C, c, Č, č, Š, š, Ž, ž, Ř, ř, Ď, d', Ě, ě, Ň, ň

4. díl: q, Q, w, W, x, X

Od druhého dílu se postupně zvyšuje množství slov a vět určených k opisu. Každý díl má svou charakteristickou barvu, která je použita jak na vnějším obalu, tak uvnitř. Uvnitř se žádné další barvy nepoužívají, což zajišťuje přehlednost a minimalizuje dojem přepĺácanosti. Na rozdíl od jiných písanek pro první ročník jsou v těchto zařazeny i úlohy z českého jazyka a matematiky, které podporují mezipředmětové vztahy. Nejvíce se odlišuje čtvrtý díl, který nabízí více hravých cvičení a na jeho poslední straně můžeme najít přehled tvarů abecedy vázaného písma.

Nakladatelství Alter

Název	Písanka 1 – nevázané písmo
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	3
Vydání	první
Doložka MŠMT	18.6.2018
Autoři	Mgr. Lenka Bradáčová a kol.
Písmo	Alter Script
Ilustrace	Libor Drobný
Počet stran	40
Psací prvky před každým písmenem	-
Předepsaný vzor písmene nahoře	ano (malé i velké písmeno)
Motivační obrázek	ano (k vybarvení)
Motivační slovo	-
Tečkovaný vzor k obtažení	ano (zvětšený, i na začátku řádků)
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	-
Poměr výšky velkých a malých písmen	3 : 2
Znázornění směru psacího tahu	ano (u vytečkovaných písmen k obtažení)
Doporučená pomůcka pro dodržování mezer	šířka prstu <i>Pozn.: Na řádcích pro nácvik písmen jsou předtištěné puntíky pro nasazení tužky. Jinde (zejména u psaní slov, vět) jsou na řádcích předtištěné šedé obdélníky ve velikosti mezery.</i>
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	-
Formy psaní	opis, diktát, autodiktát <i>Pozn.: Diktát je zařazen také hravou formou, kdy se žáci v diktování slov střídají.</i>
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	A, a, O, o, E, e, U, u, I, i, M, m, L, k, S, s, P, p, T, t, J, j, Y, y, N, n, D, d, DI, TI, NI, di, ti, ni <i>Pozn.: Nácvik malého a velkého písmene probíhá současně na jedné straně.</i>
Psaní slabik	opis
Psaní slov, vět	opis, diktát, autodiktát
Nácvik psaní číslic	ano (dvě strany v závěru)
Volný prostor k docvičování	-
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano (obrázkové doplňovačky)
Mezipředmětové vztahy	-
Odkaz na strany v Živé abecedě či Slabikáři	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Písanka 2 taktéž obsahuje nácvik zbývajících písmen (*K, k, R, r, V, v, DE, TE, NE, dě, tě, ně, Ď, d', Ť, t', Ň, ň, Z, z, H, h, C, c, Š, š, Č, č, Ž, ž, Ř, ř, B, b, bě, pě, vě, mě, G, g, F, f, Ch, ch, Q, q, X, x, W, w*) a jejich užití ve slovech a větách. Její součástí jsou taktéž obrázkové doplňovačky a dále tabulka s obrázkovou abecedou nevázaného písma (k odstřížení). Zpracování se vzhledem k Písance 1 ničím neliší, jelikož opis vět žáci provádí už od prvního dílu. Do Písanky 3 již není zařazen nácvik samostatných písmen. Sešit je tematicky rozdělený na kapitoly – jaro, oblečení, zvířata, rostliny, pohádky atd. Obsahuje motivační zábavné úlohy (spojování, křížovky, osmisměrky) či cvičení pro rozvoj vyjadřování. Psaní se zde procvičuje v opise, přepise i autodiktátu a žáci již píšou delší věty či verše např. od Františka Hrubína či Jiřího Žáčka.

Nakladatelství Nová škola, s. r. o.

Název	Písanka pro 3. ročník ZŠ - Píšeme tiskacím písmem, 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	druhé
Doložka MŠMT	7. 7. 2014
Autorka	Mgr. Alena Bára Doležalová
Písmo	NNS Script
Ilustrace	Martin Bašar, DiS.
Počet stran	40
Psací prvky před každým písmenem	-
Předepsaný vzor písmene nahoře	ano (vázaný i nevázaný)
Motivační obrázek	ano (většinou zvíře)
Motivační slovo	u malých písmen 3 věty popisující zvíře začínající na dané písmeno, u velkých písmen vlastní jméno
Tečkovaný vzor k obtažení	ano (na řádcích pro nácvik písmen, některých slabik, slov)
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	-
Poměr výšky velkých a malých písmen	2 : 1
Znázornění směru psacího tahu	ano (u nácviku jednotlivých písmen)
Doporučená pomůcka pro dodržování mezer	tužka
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1-2
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (u písmen i některých slabik)
Formy psaní	opis, přepis, diktát (písmen), autodiktát
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	l, é, e, b, ě, h, k, f, i, í, u, ú, ů, t, ť, r, ř, n, ň, m, N, Ň, M, v, V, U, Ú, w, W, y, ý, Y, a, á, o, ó, A, Á, O, Ó, d, ě, au, ou, c, č, C, Č, ch, Ch, E, j, p, g, G, q, Q, I, J, H, K, P, B, R, Ř, T, Ě, F, d, š, S, Š, L, D, ě, z, ž, Z, Ž, x, X
Nácvik psaní číslic	ano (průběžně)
Nácvik psaní vázaným písmem	- <i>Pozn.: Vázané písmo obsahem písanky je, ale pouze pro čtení.</i>
Volný prostor k docvičování	ano (řádek „Docvičuj, oprav“)
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk
Přehled tvarů písmen a číslic	ano (první strana)
Forma sebehodnocení	smajlík k vybarvení na konci řádku (ne všude)
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Druhý díl zahrnuje procvičování psaní slov, vět a dále přepis krátkých textů nevázaným písmem. Z hlediska psaní písmen zde neprobíhá jejich individuální nácvik.

Do této sady písanek autorka již od prvního dílu zařadila také poznávání a čtení psacích písmen, rovněž jejich přepis do tiskací podoby. Žáci si tak postupně rozvíjejí schopnost číst texty psané vázaným písmem.

Obsahově jsou totožné s písanými vázaného písma pro druhý ročník, včetně úloh podporujících čtení s porozuměním, rozvoj myšlení a práci s chybou.

Nakladatelství Fraus

Název	Písanka 2 – nevázané písmo, 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	3
Vydání	první
Doložka MŠMT	26. 2. 2018
Autorky	doc. PhDr. Mgr. Michaela Sklenářová, Mgr. Kateřina Váňová, Mgr. Ivona Ivicová
Písmo	Sasoon Infant
Ilustrace	Josef Pospíchal, Dana Raunerová
Počet stran	32
Psací prvky před každým písmenem	-
Předepsaný vzor písmene nahoře	ano (vázaný i nevázaný)
Motivační obrázek	ano (barevný)
Motivační slovo	ano, ale děti si ho musí sami vyluštit z přesmyčky a zapsat do připraveného rámečku
Tečkovaný vzor k obtažení	ano (1x na řádcích k nácviku písmen)
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	-
Poměr výšky velkých a malých písmen	3 : 1
Znázornění směru psacího tahu	1
Doporučená pomůcka pro dodržování mezer	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	-
Formy psaní	opis, přepis (slov), diktát, autodiktát (pomocí obrázků, otázek, hravých cvičení)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	O, o, ó, A, a, á, D, d, ě, G, g, Q, q, E, e, é, ě, L, l, B, b, F, f, H, h, K, k
Nácvik psaní číslic	ano (v rámci úvodního opakování a jednoho cvičení)
Nácvik psaní vázaným písmem	ano
Volný prostor k docvičování	lze využít poslední prázdnou stranu bez předtisku
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk (v menším množství)
Přehled tvarů písmen a číslic	pouze písmen (na každé dvojstraně dole přehled písmen malé i velké abecedy)
Forma sebehodnocení	-
Možnost interaktivního propojení	-

Zdroj: vlastní výzkum

Všechny díly písanek pro nevázané písmo jsou obsahem naprosto totožné jako pro písmo vázané. Jejich podrobný popis už je tedy zpracován u písanek vázaného písma na s. 45. Shodná jsou užitá slova, cvičení i počet řádků k procvičování. Na jedné straně probíhá vždy nácvik velkého i malého písmene. Rozdílná je pouze závěrečná část prvního dílu Písanky 2, kdy na předposlední straně není ukázka abecedy Sasoon Infant, ale naopak abecedy psané vázaným písmem. Stejně tak na straně 30 mají žáci možnost vyzkoušet si psát vázaně, oproti tomu v písance pro vázané písmo, mají žáci možnost vyzkoušet si psát nevázaně. Obsah však zůstává stejný.

Nakladatelství Nová škola, s. r. o.

Název	Písanka pro 3. ročník ZŠ - Píšeme tiskacím písmem, 1. díl
Celkový počet dílů pro výuku psaní písma	2
Vydání	první
Doložka MŠMT	7. 7. 2014
Autorka	Mgr. Alena Bára Doležalová
Písmo	NNS Script
Ilustrace	Martin Bašar, DiS., Zuzana Šindlerová
Počet stran	32
Psací prvky před každým písmenem	-
Předepsaný vzor písmene nahoře	ano (v rámečku na začátku řádku)
Motivační obrázek	ano (malý, k vybarvení)
Motivační slovo	ano (název motivačního obrázku)
Tečkovaný vzor k obtažení	-
Řádek zvětšeného vzoru písma pro nácvik	-
Poměr výšky velkých a malých písmen	2 : 1
Znázornění směru psacího tahu	-
Doporučená pomůcka pro dodržování mezer	-
Počet řádků k nácviku samotného písmene	1
Písmena na konci řádku (pro leváky)	ano (na řádku s písmenem)
Formy psaní	opis, přepis (slov, vět), diktát, autodiktát (pomocí obrázků, otázek, hravých cvičení, mezipředmětových vztahů)
Vyučovaná písmena a jejich pořadí	l, e, b, f, h, k, i, u, t, ť, r, ř, n, ň, m, N, Ň, M, v, V, w, W, y, Y, a, A, o, O, d, d', c, č, C, Č, ch, Ch, E, g, G, q, Q, I, J, H, K, P, B, R, Ř, T, Ě, F, s, S, š, Š, L, D, ě, Z, Z, ž, Ž, x, X <i>Pozn.: Celá písanka je rozdělena po měsících a minimálně první strana je s nimi vždy spojena.</i>
Nácvik psaní číslic	ano (jedno cvičení na předposlední straně)
Nácvik psaní vázaným písmem	-
Volný prostor k docvičování	ano (řádek „Docvičuj, oprav“)
Tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků	ano (dokonce je průběžně zařazována strana „Pro chytré hlavičky makovičky“, díle cvičení „Kresli podle zadání“, „Najdi, zjisti, vyhledej“, „Správně vyber“, „Hádej“)
Mezipředmětové vztahy	prvouka, český jazyk (téměř na každé straně)
Přehled tvarů písmen a číslic	ano (první dvě strany) <i>Pozn.: Nachází se zde písmena tiskací i psací.</i>
Forma sebehodnocení	smajlík k vybarvení na konci řádku
Možnost interaktivního propojení	ano

Zdroj: vlastní výzkum

Stejně jako v případě písanek pro druhý ročník, i zde v obou dílech písanek zůstává obsah stejný jako ve verzi pro vázané písmo (s. 53). Nicméně, existují některé rozdíly. Například zde nejsou vzory písmen s vytečkovanými obrysy pro obtažení, které jsou přítomny ve verzích pro vázané písmo. Namísto častých řádků "Docvičuj, oprav" jsou zde řádky se slovy napsanými vázaným písmem, které slouží k procvičování čtení. Prostor pro docvičování je však stále zachovaný.

Shrnutí

U písanek vybraných nakladatelství byl analyzován zejména jejich obsah, grafické zpracování, užití psacích a motivačních prvků, pomocná liniatura a sklonové čáry, počet řádků k nácviку samostatných písmen, zohlednění pro leváky, použité formy k nácviку psaní, dále zahrnutí nácviку psaní číslic a tiskacích (psacích) písmen, v neposlední řadě také propojení s Živou abecedou či Slabikářem, možnost interaktivního propojení ad.

Písanky vázaného písma pro první ročník

Všechny sady analyzovaných písanek pro první ročník vybraných nakladatelství se skládají z více dílů. Nakladatelství Fraus a Alter vydávají třídílnou sadu písanek k výuce psaní písmen, soubor písanek nakladatelství Nová škola – DUHA, s. r. o. a Taktik čítá čtyři díly a písanky nakladatelství SPN mají dílů celkem pět. Napříč díly všech nakladatelství se prolíná nácviк psaní písmen se stoupající náročností z hlediska množství textu (např. pátý díl nakladatelství SPN se zaměřuje především na psaní slov a vět) a užitých forem psaní. Ve všech písankách se rovněž postupně snižuje počet řádků určených k nácviку písmen. Co se týče psacích prvků, jejich nácviку před psáním alespoň některých písmen využívají všechna nakladatelství. Nejméně jich zařazuje nakladatelství SPN, kde jsou jen v úvodních stranách písanek. Naopak nejvíce jsou zastoupeny v písankách nakladatelství Taktik, kde je žáci v prvních dvou dílech trénují jak v úvodu, tak před každým písmenem. Motivační prvky v podobě obrázků a slov se nachází ve všech analyzovaných písankách. Obou forem využívá nakladatelství Nová škola, s. r. o. a nakladatelství SPN. Také pomocnou liniaturu do svých písanek zařadila všechna vybraná vydavatelství, avšak v různém poměru pro písmena horní délky, střední výšky a dolní délky. O pomocné linky se mohou žáci napříč jednotlivými díly postupně méně opírat v případě nakladatelství Alter, Taktik a SPN. Sklonové čáry jsou součástí nácviку psaní pouze v písankách nakladatelství Taktik. Nejvíce prostoru k nácviку samostatných písmen poskytuje od prvního dílu nakladatelství Taktik, a to v počtu 3-7 řádků na straně, dále Nová škola, s. r. o. v počtu 3-4 řádků. Pouze jeden řádek na stránce slouží k nácviку písmen v písankách nakladatelství Fraus. Z hlediska forem psaní je ve všech písankách zastoupen opis a přepis, přičemž s dalšími díly stoupá množství přepisu, od písmen, přes slabiky, slova až po věty či říkanky. Prostor pro diktát je ponechán také, avšak v písankách nakladatelství Nová škola, s. r. o. je označený symbolem tužky, v jiných jsou pouze volné neoznačené řádky, které mohou sloužit také například

k docvičování. K tomuto účelu v písankách pro první ročník obecně nenabízí příliš prostoru většina nakladatelství. Například nakladatelství Nová škola, s. r. o. nepřiděluje docvičování v písankách pro první ročník ani jeden řádek a nakladatelství Taktik ponechává volnou poslední stranu. S výjimkou nakladatelství Fraus, jež věnuje poslední stranu nácviku velkých tiskacích písmen, se žádné z vybraných nakladatelství nevěnuje psaní číslic či tiskacích písmen. Své písanky propojuje se Slabikářem jen nakladatelství Alter. Propojení s interaktivní podobou písanek nabízí nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Taktik.

Písanky vázaného písma pro druhý ročník

K výuce psaní ve druhém ročníku vydává nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Fraus tři díly písanek. Nakladatelství Taktik a Alter vydává díly dva a druhé díly již nejsou využívány k nácviku samostatných písmen, ale především k psaní slov a vět. Vydavatelství SPN již písanky pro vyšší ročníky nenabízí. Psacích prvků alespoň před některými písmeny nadále využívají nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Alter. S výjimkou písanek od nakladatelství Taktik, které poskytuje k nácviku písmen dva až tři řádky, slouží u ostatních k jejich zopakování řádek pouze jeden. Všechna vydavatelství zařazují do písanek motivační prvky v podobě obrázků. U vydavatelství Alter se však tyto obrázky nevyskytují pro každé písmeno zvlášť, ale spíše pro průběžné téma. Motivačních slov využívají nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Fraus. V případě nakladatelství Nová škola, s. r. o. jsou to u malých písmen tři věty a u velkých jedno slovo. V případě druhého zmíněného nakladatelství si slovo žáci musí nejprve sami vyluštit z přesmyček, což vede k jejich aktivizaci. V prvních dílech všech písanek je součástí nácviku pomocná liniatura, ale např. v posledním dílu sešitu nakladatelství Fraus je dětem oporou už jen při nácviku písmen, nikoli psaní slov či vět. Na leváky při zpracovávání svých písanek myslelo nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Taktik. Z hlediska forem psaní přibývá přepisu, včetně delších textů, a všechna vydavatelství již zařazují rovněž autodiktát. Oproti písankám pro první ročník jsou zde zařazené i mezipředmětové vztahy. Nakladatelství Nová škola, s. r. o. zařazuje také nácvik psaní číslic, stejně jako nakladatelství Fraus a Alter, v jejichž písankách se objevuje dokonce možnost nácviku nevázaného písma. Autoři však žákům ponechávají možnost volby, a to v podobě zadání „Piš, jak umíš“.

Písanky vázaného písma pro třetí ročník

Ve vydávání písanek pro třetí ročník pokračuje z vybraných nakladatelství jen Nová škola, s. r. o. a Alter, a to v podobě dvoudílných souborů. Pro oba platí, že opakování psaní jednotlivých písmen je obsahem již jen prvního sešitu. Rozdíl spočívá zejména v použití motivačních obrázků a slov, pomocné liniatury, sklonových čar, písmen na konci řádku pro leváky a sebehodnocení žáků, jež jsou součástí pouze písanek nakladatelství Nová škola, s. r. o. Vydavatelství Alter se zase odlišuje zařazením psaní tiskacích písmen. Ve druhých dílech jsou ve větším množství zastoupeny mezipředmětové vztahy, a to zejména s prvoukou a českým jazykem. Malá pozornost je věnována opisu a nadále přibývá přepis a autodiktát. Součástí obou sešitů jsou tvořivá cvičení vedoucí k aktivitě žáků zaměřená především na čtení a psaní s porozuměním. Nakladatelství Nová škola, s. r. o. také zohledňuje potřebu prostoru pro docvičování, kterému jsou v písankách vyhrazeny průběžně 1-2 řádky. Písanky Alter jsou naopak navíc doplněny úkoly a otázkami pro rozvoj vyjadřování.

Písanky nevázaného písma pro první ročník

Písanky pro výuku nevázaného písma vydává z vybraných nakladatelství Nová škola, s. r. o. (tři díly), Fraus (čtyři díly) a Alter (tři díly) a bez ohledu na ročník se samozřejmě liší především fontem užívaného písma. Další rozdíl spočívá v motivačních prvcích. Součástí písanek nakladatelství Nová škola, s. r. o. jsou motivační obrázky (u některých písmen je jich dokonce více a úkolem žáků je vybarvit ty, které začínají na dané písmeno) i motivační slova, respektive krátké říkanky zahrnující slova začínající na dané písmeno. Nakladatelství Fraus pojalo motivační obrázky po svém a písmena jsou zde do nich vložena tak, že připomínají některou jejich část (viz. Příloha 13), motivačních slov nevyužívá. Nakladatelství Alter využívá pouze motivačních obrázků, které lze vybarvit. Další odlišnost můžeme spatřit v poměru výšky velkých a malých písmen, jež je v případě NNS Script 2:1 a zbývajících dvou fontů 3:2. V písankách pro nevázané písmo autoři obvykle doporučují pomůcku pro dodržování mezer. V případě nakladatelství Nová škola, s. r. o. je to šířka prstu. Vydavatelství Alter využívá tutéž pomůcku, a navíc jsou ještě v některých řádcích předtištěné puntíky pro nasazení tužky či šedé obdélníky ve velikosti mezery. Leváky při zpracování písanek zohlednila nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Fraus. Sada písanek nakladatelství Nová škola, s. r. o. se dále odlišuje propojením se Slabikářem a svou interaktivní verzí. Nakladatelství Alter se potom liší tím, že jeho poslední díl již nezahrnuje nácvik samostatných písmen,

ale zejména motivační zábavné úlohy, delší věty a verše k opisu či cvičení pro rozvoj vyjadřování.

Stejně jako u písanek vázaného písma, i zde se postupně zvyšuje náročnost úloh, a to především užitým množstvím autodiktátu. Oproti písančkám vázaného písma tyto již od prvního ročníku zahrnují nácvik psaní číslic. Nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Alter dokonce využívají i mezipředmětových vztahů.

Písanky nevázaného písma pro druhý ročník

Tyto písanky vydává z vybraných nakladatelství pouze Nová škola, s. r. o. a Fraus. Jejich obsah je totožný s písančkami pro vázané písmo, většina bodů analýzy tudíž odpovídá shrnutí uvedenému výše. Hlavní rozdíl mezi těmito sadami spočívá v tom, že autorka písanek nakladatelství Nová škola, s. r. o. již od prvního dílu zařazuje také poznávání a čtení psacích písmen, rovněž jejich přepis do tiskací podoby. Nakladatelství Fraus již od prvního dílu podněcuje žáky k tomu, aby si psací písmena vyzkoušeli i napsat.

Písanky nevázaného písma pro třetí ročník

Písanky nevázaného písma pro třetí ročník vydává z vybraných nakladatelství pouze Nová škola, s. r. o. a jejich analýza je podrobně popsána na s. 54.

Obecně je zpracování všech písanek založeno na vědeckých poznatcích o vývoji psaní a respektování individuálního tempa a potřeb žáků. Každé nakladatelství si k tomu však volí svůj způsob zpracování.

Domnívám se, že nejvíce aktivizují žáky písanky nakladatelství Nová škola, s. r. o. a Fraus, ve kterých můžeme najít různorodé úlohy a velké množství hravých forem cvičení, jež se průběžně mění a střídají, a to s ohledem na mezipředmětové vztahy. Písanky od nakladatelství Nová škola s. r. o. se spolu s nakladatelstvím Taktik navíc vyznačují tím, že poskytují nejvíce prostoru pro nácvik jednotlivých písmen, a to zejména v prvním ročníku, kdy je správný nácvik jejich tvarů nejzásadnější.

8.2 Dotazníkové šetření

Interpretace zahrnuje analýzu a celkové vyhodnocení dat z dotazníkového šetření, na kterém se podílelo celkem 125 učitelů prvního stupně základních škol.

Volila jsem kombinaci zjišťovacích a doplňovacích otázek, přičemž doplňovací byly využité zejména ke zjištění toho, co učitelé považují za výhody a nevýhody jimi používaných písanek od daných nakladatelství.

Konkrétně se v dotazníku vyskytovaly následující dotazy:

1. *Kolik let učíte na 1. stupni ZŠ?*
2. *Kolikrát jste již učil/a 1. ročník?*
3. *Jaký ročník učíte právě teď?*
4. *Jakým typem písma učíte žáky psát?*
5. *Učí se na Vaší škole psát jednotným typem písma nebo Vaše kolegyně/kolegové vyučují i psaní jiným typem?*
6. *Pokud učíte psát vázaně, využíváte při výuce jen pomocnou liniaturu nebo pomocnou liniaturu s orientačními body?*
7. *Od jakého nakladatelství používáte písanky vázaného písma?*
8. *Jste s těmito písankami spokojen/a?*
9. *Co považujete za jejich výhody a nevýhody?*
10. *Pokud vyučujete i psaní nevázaného písma, od jakého nakladatelství používáte písanky?*
11. *Co považujete za jejich výhody a nevýhody?*

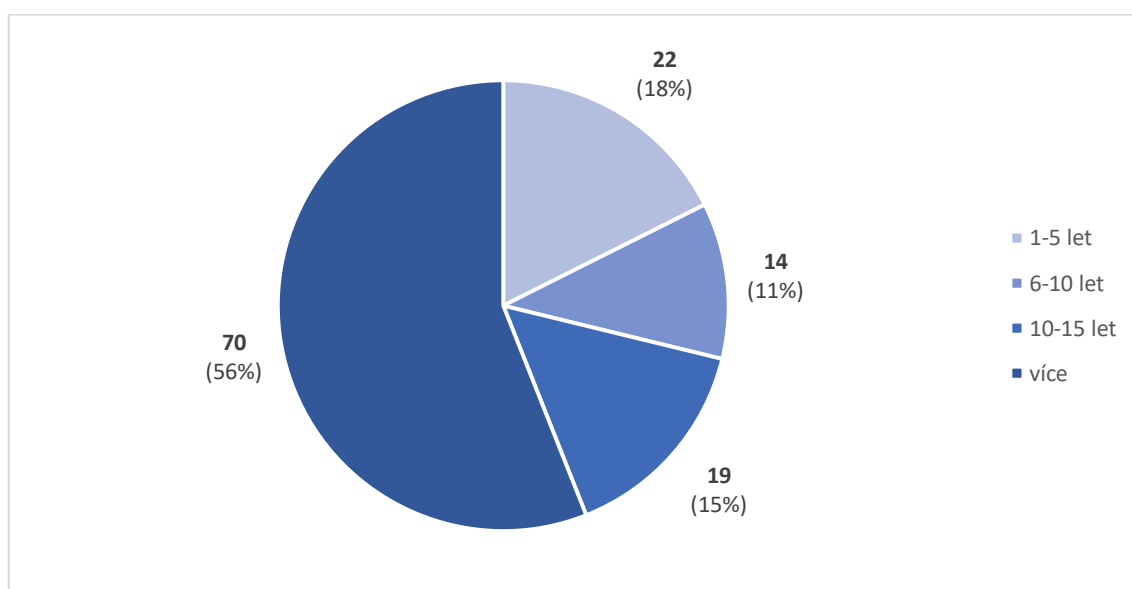
U zjišťovacích otázek jsou odpovědi a jejich četnost znázorněny také pomocí grafů. Jsou vyhodnoceny i procentuálně, zaokrouhlené na 1 %.

Odpovědi na doplňovací dotazy jsem si vypsala, zanalyzovala a udělala z nich obecný závěr. Vybrané odpovědi, které se vyskytovaly nejčastěji, zahrnovaly obsáhlejší postřehy respondentů či byly svým obsahem zajímavé, předkládám v doslovné podobě.

1. otázka: Kolik let učíte na 1. stupni ZŠ?

První otázka byla uzavřená a do dotazníku byla začleněna z důvodu získání obecného přehledu o zkušenostech tázaných učitelů. Ze všech 125 respondentů uvedlo nejvíce z nich (56 %), že mají dlouholetou praxi. Konkrétně 70 dotazovaných učí na prvním stupni již více než 15 let. 19 učitelů uvedlo, že mají praxi 10-15 let. Dalších 14 pedagogů má praxi 6-10 let a s nejkratší praxí okolo 1-5 let se dotazníkového šetření zúčastnilo 22 respondentů. Největší skupinu dotazovaných tedy tvoří učitelé s dlouholetou praxí, z čehož můžeme (zároveň po vyhodnocení dalších otevřených otázek) předpokládat, že aktuálně využívají písanky, které se jim za celou dobu jejich působení osvědčily nejvíce.

Graf 1 Délka praxe učitelů a jejich počet

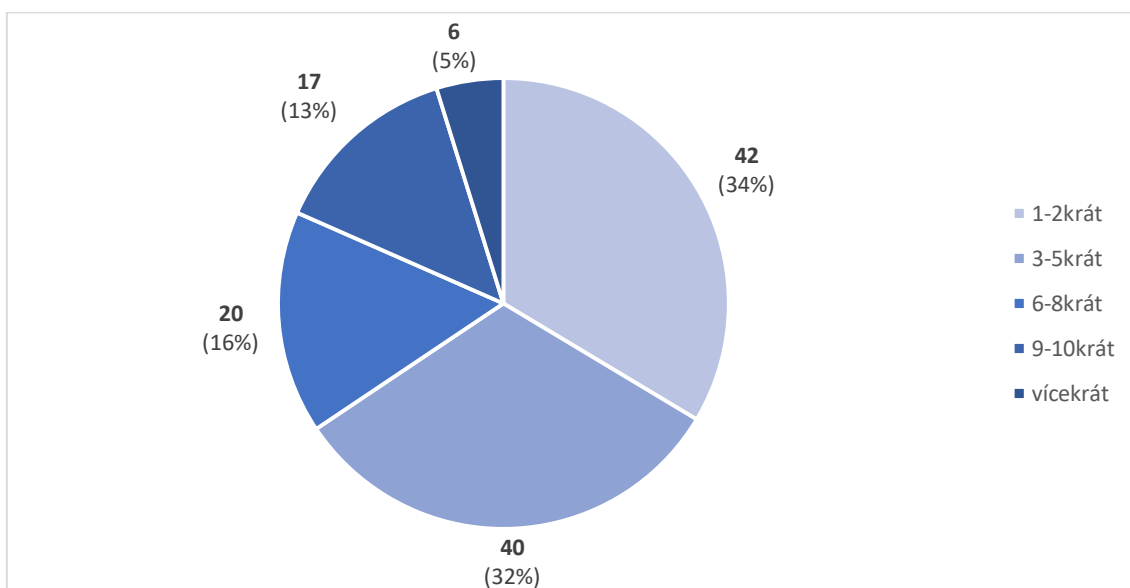

Zdroj: vlastní výzkum

2. otázka: Kolikrát jste již učil/a 1. ročník?

Tento dotaz nebyl klíčovým z hlediska našeho cíle výzkumu, ale je součástí šetření proto, jelikož ze zkušeností vím, že právě v prvním ročníku rezonuje otázka týkající se volby písanek nejvíce. Má tedy podobný charakter jako otázka první, a to získat vhled do zkušeností respondentů. Ukázalo se, že největší množství dotazovaných, konkrétně 42, učilo první ročník 1-2krát, dalších 40 3-5krát. Menší skupina učitelů (20) vyučovala první ročník 6-8krát, dalších 17 9-10krát a nejméně z nich (6) vedlo první ročník více než desetkrát.

Graf 2 Počet učitelů vyučujících první ročník

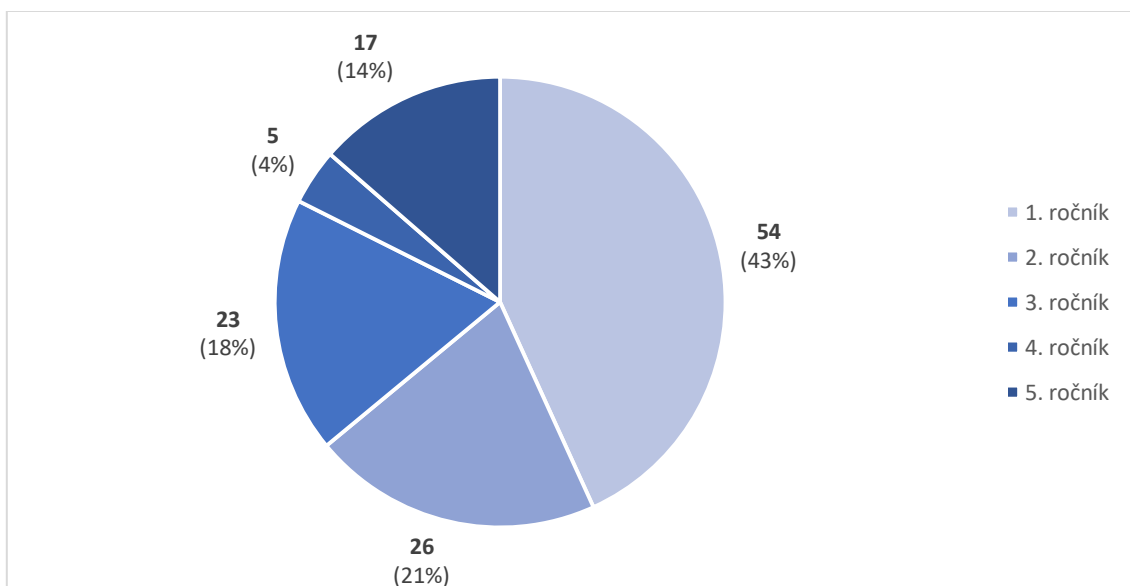

Zdroj: vlastní výzkum

3. otázka: Jaký ročník právě učíte?

Díky zařazení tohoto dotazu jsem měla možnost sledovat, jak pedagogové aktuálně vyučovaných tříd popisují jimi používané písanky a jakou jim přisuzují důležitost. Nejvíce respondentů (54) právě učí první ročník, 26 ročník druhý, 23 třetí, 5 čtvrtý a 17 pátý. Výzkum naznačil, že učitelé prvního ročníku se nejpodrobněji vyjadřovali o výhodách a nevýhodách používaných písanek, zatímco nejeden učitel třetího ročníku vyjádřili názor, že "všechny písanky jsou téměř stejné, děti se prostě učí psát."

Graf 3 Aktuálně vyučovaný ročník učitelů a jejich počet

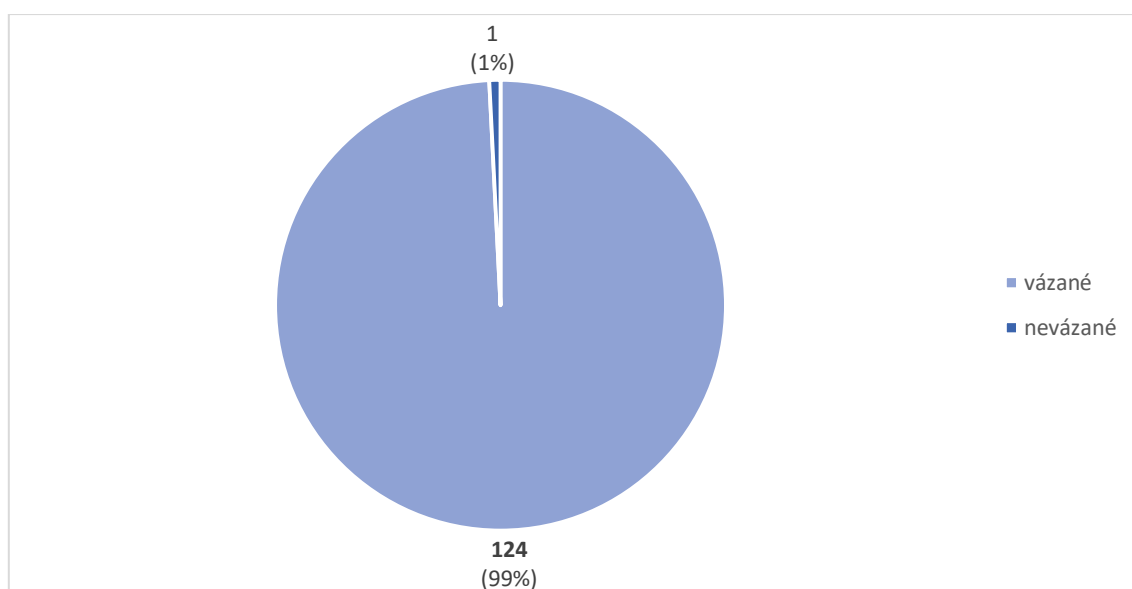

Zdroj: vlastní výzkum

4. otázka: Jakým typem písma učíte žáky psát?

U otázky č. 4 měli respondenti na výběr ze dvou odpovědí – „vázaným typem“ a „nevázaným typem“. Naprostá většina dotazovaných (124) odpověděla, že žáky učí psát vázaným typem písma a pouze 1 z nich vyučuje typ nevázaný. Po podrobnějším rozboru odpovědí se jedná o učitelku, která aktuálně vyučuje ve 3. ročníku a nevázaným typem učí žáky psát již od 1. ročníku. V jedné z otevřených odpovědí uvádí, že nevázaným písmem učí psát dlouhodobě a sama tímto typem píše také. Šetření tedy ukázalo, že rozdíl ve využívání vázaného a nevázaného písma je značný.

Graf 4 Typ vyučovaného písma respondenty

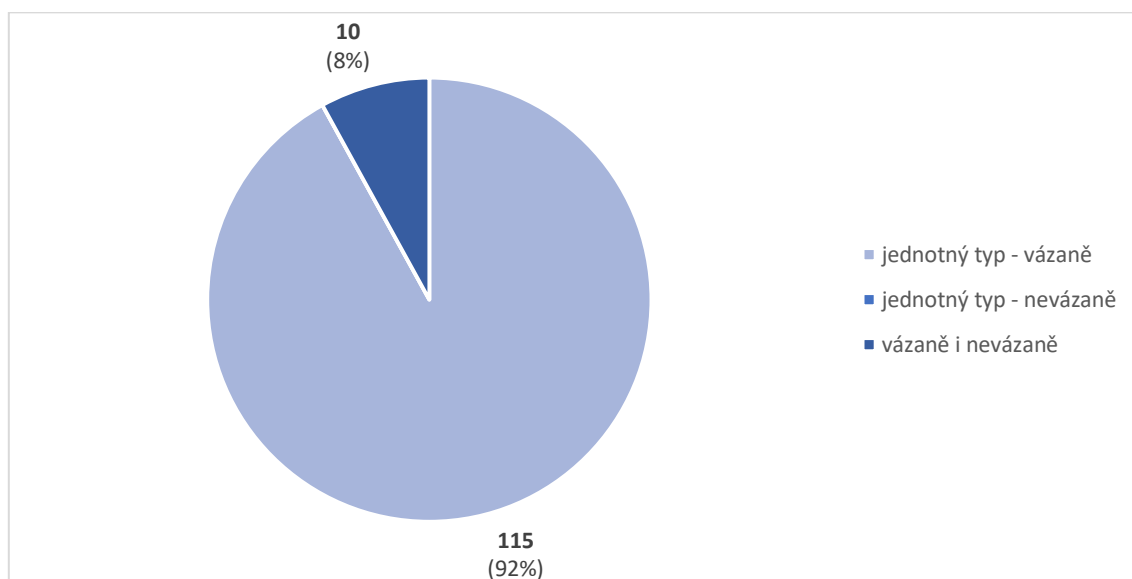

Zdroj: vlastní výzkum

5. otázka: Učí se na Vaší škole psát jednotným typem písma nebo Vaše kolegyně/kolegové vyučují i psaní jiným typem?

Otázka č. 5 souvisí s přechozí otázkou o vyučovaném typu písma. Zajímalo mě, zda mají učitelé na škole možnost volby nebo má škola typ písma daný. Respondenti měli na výběr ze 3 odpovědí (viz. Graf 5). Ukázalo se, že na většině škol, kde učí dotazovaní pedagogové, se učí jednotným typem písma, vázaně. Tuto odpověď zvolilo 115 respondentů. Dalších 10 uvedlo, že se na jejich škole žáci učí psát vázaně i nevázaně. Možnost výuky jednotným typem – nevázaně nezvolil ani jeden z dotazovaných.

Graf 5 Typ vyučovaného písma na školách

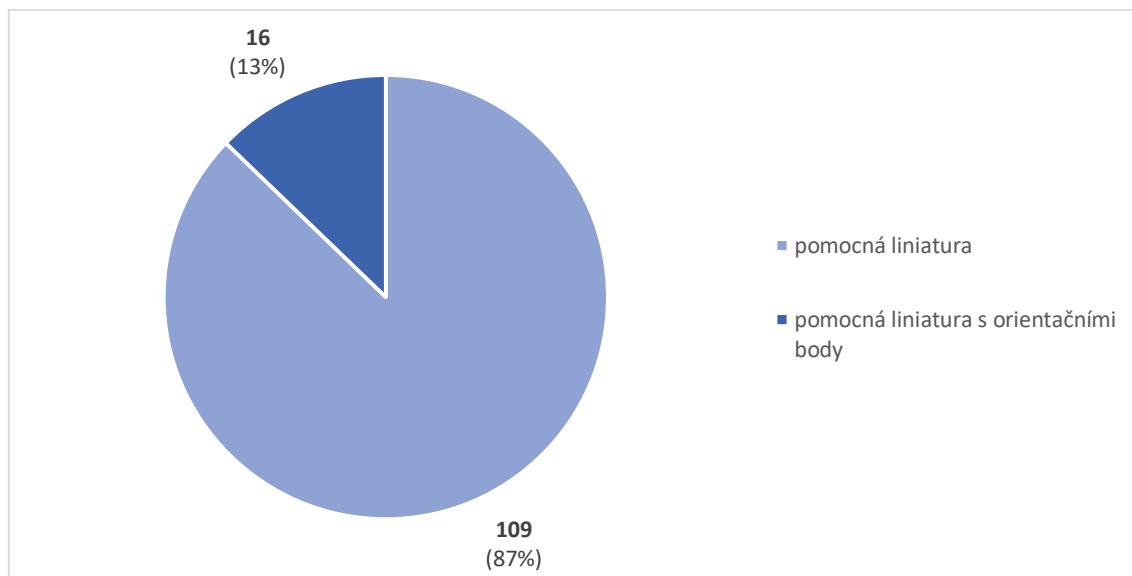

Zdroj: vlastní výzkum

6. otázka: Pokud učíte psát vázaně, využíváte při výuce...

I tato otázka byla uzavřená, přičemž dotazovaní měli možnost volby mezi odpovědí „pomocnou liniaturu“ a „pomocnou liniaturu s orientačními body“. Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda učitelé využívají klasickou nebo alternativní metodu výuky písma. Záměrně jsem však formulovala odpovědi výše zmíněným způsobem, protože ze zkušeností vím, že mnozí učitelé neví, co konkrétně tyto pojmy vyjadřují. Z výzkumu vyplývá, že orientačních bodů využívá pouhých 16 respondentů a zbylých 109 využívá při výuce pouze pomocnou liniaturu.

Graf 6 Využívaný orientační základ

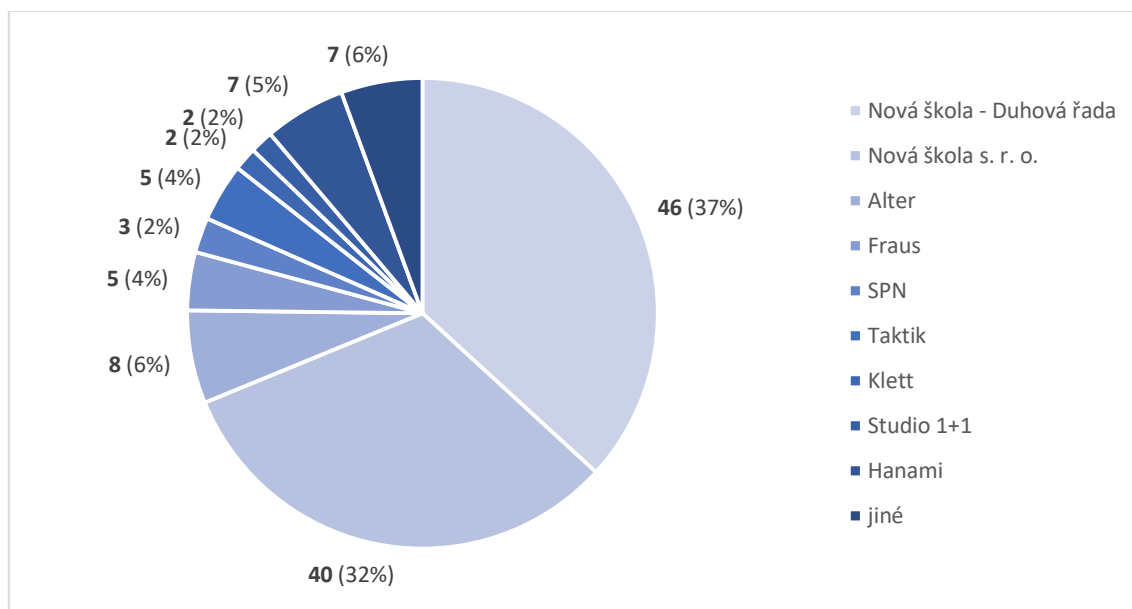
Zdroj: vlastní výzkum

7. Od jakého nakladatelství používáte písanky vázaného písma?

Dotazovaným jsem u této otázky dala na výběr z různých nakladatelství (Nová škola s. r. o., Nová škola – Duhová řada, Alter, Fraus, Didaktis, SPN, Taktik, Klett, Studio 1+1, Hanami, Fragment), ale zahrnuji i odpověď „jiné“, kde měli možnost napsat jiné nakladatelství, pokud jimi využívané nebylo zahrnuto v nabídce.

Nejvíce využívaným nakladatelstvím pro výuku vázaného písma je Nová škola, s. r. o., konkrétně Duhová řada, které zvolilo 46 učitelů. Stejně nakladatelství využívá i druhá nejpočetnější skupina (40 respondentů) s tím, že zde se jedná o původní řadu. O poznání menší množství dotazovaných, konkrétně 8, využívá písanky z nakladatelství Alter, dalších 7 z nich zvolilo možnost Hanami. Po 5 hlasech získala nakladatelství Fraus a Taktik, 3 učitelé zvolili možnost SPN a po 2 hlasech dosáhla nakladatelství Klett a Studio 1+1. Možnosti „jiné“ využilo 7 dotazovaných, přičemž jeden z nich uvedl, že střídá nakladatelství Nová škola, Fraus a Taktik podle ročníku, dalším užívaným bylo nakladatelství Fortuna, a jeden respondent dokonce uvedl, že pouze kopíruje staré písanky z 90. let. Ostatní tři doplnili, že používají nakladatelství ABC Music k metodě čtení zvané Sfumato.

Graf 7 Využívaná nakladatelství písanek vázaného písma

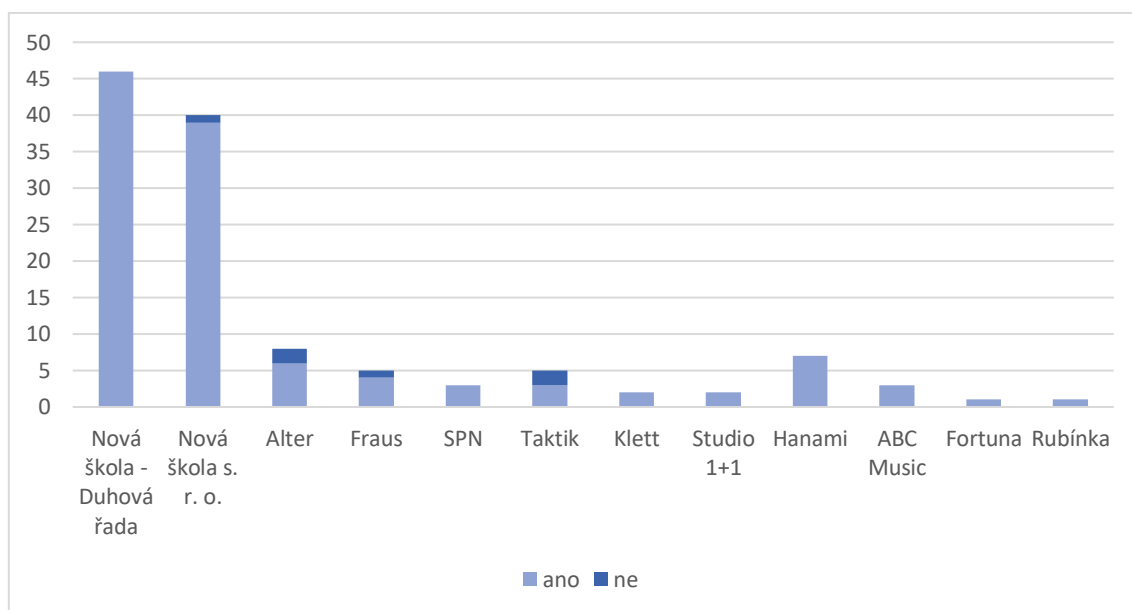

Zdroj: vlastní výzkum

8. otázka: Jste s těmito písankami spokojen/a?

Touto otázkou jsem směřovala ke zjištění, zda jsou respondenti spokojeni s nakladatelstvími, jejichž písanky v současnosti využívají. 119 z nich uvedlo, že ano a pouhých 6 volilo odpověď „ne“. Spokojeni nejsou 2 učitelé používající písanky od nakladatelství Taktik, další 2 mají výhrady k nakladatelství Alter a 1 odpověď „ne“ se nacházela u nakladatelství Nová škola s. r. o. a Fraus. Důvody spokojenosti či nespokojenosti uvádím v další otázce.

Graf 8 Spokojenost s písankami vázaného písma

Zdroj: vlastní výzkum

9. otázka: Co považujete za jejich výhody a nevýhody?

Otázka č. 9 byla otevřená a nechala jsem učitelům volný prostor pro vyjádření všech výhod či nevýhod z jejich pohledu.

Výsledky ukazují, že s nakladatelstvím **Nová škola – duhová řada** jsou spokojeni všichni dotazovaní. Naprostá většina vnímá jako hlavní výhody přiměřenost, jednoduchost, pomocnou liniaturu a mezipředmětové propojení zejména ve druhém a třetím ročníku. Někteří však uváděli i drobné nevýhody, které zmiňuji níže.

Odpovědi vybraných respondentů:

- „Pěkně graficky zpracované písanky, přehledné, nepřehlnuté stránky, ve kterých se děti dobře orientují. Výhodou je přehlednost a zábavné úkoly pro žáky, mezipředmětové propojení a ucelenost řady. Vše je také v interaktivní podobě na tabuli.“

- „*Procvičované (či nové) písmenko je na začátku řádku i na konci (výhodné hlavně pro leváky).*“
- „*Výhodou je jednoduchá, jednotná grafika, líbí se mi také obrázky na autodiktát. Nevýhoda u nácviku problematictějších písmen – méně možností procvičit jednotlivé tvary a pak spojit. Také mi vadí, že na první řádce se nové písmeno trénuje přes tři pomocné linky a na dalších už jen na dvě, je to matoucí.*“
- „*Dobrá návaznost na učebnici.*“
- „*Nevýhodné – nenavazuje na slabikář. Když probíráme písmenko, chtěla bych ho zároveň psát – malé i velké, to ale musím občas v písance skákat sem tam.*“
- „*Písanka pro 1. a 2. třídu – bez výhrad, písanka pro 3. třídu – velmi obsáhlá, stačil by jeden sešit na celý rok, takže si pouze vybírám stránky.*“

U původní řady od nakladatelství **Nová škola, s. r. o.** se odpovědi téměř shodovaly s duhovou řadou. Mezi výhody jednotliví učitelé opět řadí především přehlednost, jednoduchost, srozumitelné úkoly, dále vyvážené přidávání obtížnosti a pořadí písmen. Jiní vidí výhodu i v dobře zpracované metodice pro začínající učitele. Hlavní nevýhoda spočívá dle respondentů v nepřiměřeně velkém rozsahu. Právě tento důvod dokonce vedl k jediné odpovědi „ne“ u otázky č. 8 týkající se spokojenosti s písankami. I na toto se však názory různí.

Odpovědi vybraných respondentů:

- „*Výhody: ucelená řada písanek od 1. do 3. roč., postupné zmenšování vzdálenosti linek, pomocné linky ve všech písankách pro 1. i 2. roč., provázání psaného s ostatními vyuč. předměty.*“
- „*Výhody – pomocné linky v celé písance, přepis vět, odpovědi na otázky, posloupnost písmen. Nevýhody – obsáhlost, čtyři díly písanky společně s uvolňovacími cviky na začátek roku je dle mého až příliš (časová tíseň).*“
- „*Nevýhody – příliš mnoho stran, zbytečně velký rozsah, avšak písmenům, která jsou obtížná, je věnována naopak jen jedna stránka (f, Z, H, K, E).*“
- „*Oceňuji pomocné linky, možnosti nácviku i procvičování, propojení se slabikářem, jednoduché obrázky.*“
- „*Není toho moc, dá se za jeden rok v pohodě stihnout i s jinými aktivitami na procvičení psaní, jen bych uvítala alespoň u prvního řádku nebo prvních dvou pomocné linky šikmé pro pomoc s dodržením náklonu.*“
- „*Výhoda – srozumitelné úkoly, pěkné písmo, jsou zde pomocné linky.*“

- „Nevýhoda – stále se opakující stejné typy úkolů. Málo prostoru pro vlastní tvořivost žáků.“

Nakladatelství **Alter** hodnotilo o poznání méně respondentů. Ti se příliš nevyjadřovali k výhodám, ale upozorňovali hlavně na nevýhody, přičemž největší z nich spatřují v tom, že nekorespondují s učivem ve Slabikáři.

Odpovědi vybraných respondentů:

- „Výhody – Hezká grafika. Slabiky, slova, věty i obrázky souvisí se čtením v Slabikáři.“
- „Nevýhoda – Pořadí písmen v písance neodpovídá pořadí písmen ve Slabikáři, dětem se to plete.“
- „Je tu opis, přepis. Doplněné i o mluvnická cvičení.“
- „Správné psací tvary, optimální velikost řádků, nejen psaní, ale i odpovědi na otázky, křížovky, cvičení k zamyšlení.“

U písanek **Fraus** dotazovaní uvádí jako výhody přehlednost, menší množství stran a kreativní úlohy navíc. Dle respondenta, který s nimi není spokojený, jsou písanky pro děti příliš náročné. Další zmiňuje, že dříve vyráběný formát mezi A4 a A5, který se již nevyrábí, byl podle jeho názoru pro děti vhodnější.

Písanky nakladatelství **SPN** využívají jen tři dotazovaní, z nichž se jeden bohužel k výhodám a nevýhodám vůbec nevyjádřil. Uvádím tedy jen výhody zbývajících dvou, mezi které patří užití pomocných linek, procvičení písmen, slov, vět opisem a následně i přepisem či malý obrázek k písmenu na vymalování. Také oceňují zvolené pořadí písmen, které vede děti od těch jednoduchých ke složitějším.

Jako výhodné se dle respondentů jeví širší linky užívané nakladatelstvím **Taktik**. U jeho písanek dále oceňují interaktivitu, názornost a celkové zpracování. Naopak ale postrádají propojení se slabikářem či dřívější výuku psaní velkých písmen.

Nakladatelství **Klett** hodnotili pouze dva učitelé, jež se u výhod a nevýhod příliš nerozepsali. Oba jsou s písankami celkově spokojeni, ale shodují se v tom, že by ocenili větší formát než A5, nebo alespoň orientaci na šířku, aby se dětem každé slovo vešlo na řádek alespoň 2x, což však považují jen za drobnost.

Také s nakladatelstvím **Studio 1+1** byli spokojeni oba zúčastnění. Oceňují zejména přehlednost a celkovou metodiku výuky psaní začínající od cviků ke zvětšeným tvarům a potom teprve písmenu.

Sedm respondentů využívajících písanky nakladatelství **Hanami** si chválí provázanost s ostatními materiály a celkové zpracování, konkrétně například užití znaku květiny na začátku linky pro určování velikosti písmen. Drobné nevýhody vidí v úzkých rádcích či pořadí některých písmen.

Odpověď vybraného respondenta:

- „Zpočátku mi připadaly dost urychlené, ale vzhledem k tomu, že se počítá se začátkem psaní až v lednu i později, je to přiměřené. Dlouhé přípravné období pro psaní a perfektně zpracovaná grafomotorická cvičení od Hanami velmi pomohla a děti do psacího písma vklouzly snadno. Změnila bych zpočátku řazení některých písmen, ale to má i autorka písanek v plánu do budoucna.“

Písanky nakladatelství **ABC Music** preferují dotazovaní zejména proto, že korespondují s jimi vyučovanou metodou čtení Sfumato. Jako hlavní výhody uvádí dostatek prostoru, vhodnou liniaturu a užití opisu, přepisu i autodiktátu podle obrázků.

Poslední dvě nakladatelství hodnotil vždy jen jeden pedagog, proto si dovolím doslova citovat jejich odpovědi.

Odpověď respondenta užívajícího písanky nakladatelství **Fortuna**:

- „Výhody: Hezké písmo a správné tvary, pevný papír, pomocné linky, obrázky k vybarvení. Nevýhody: Málo volného místa k procvičení, písanek v sadě je moc.“

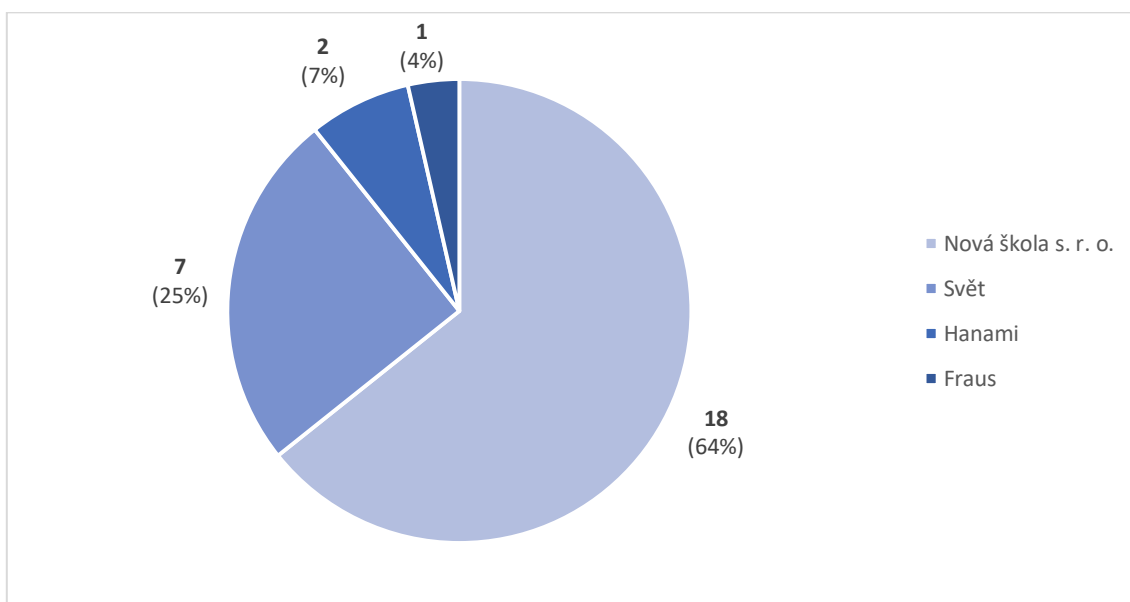
Odpověď respondenta užívajícího písanky nakladatelství **Rubínka**:

- „Vyhovuje mi velký formát i to, jak je písmo uspořádané.“

10. otázka: Pokud vyučujete i psaní nevázaného písma, od jakého nakladatelství používáte písanky?

Tento dotaz nebyl označený jako povinný, jelikož jsem předpokládala, že spousta dotazovaných nemá zahrnuté psaní nevázaného písma do své výuky. Výzkum opravdu ukázal, že 97 učitelů (z celkového počtu 125) neučí žáky psát nevázaným typem písma. Největší skupina, která se k výuce nevázaného písma přiklání, preferuje písanky od nakladatelství Nová škola, s. r. o. – Píšeme tiskacím písmem (18 učitelů). Dalšími používanými variantami jsou písanky od nakladatelství Svět k výuce písma Comenia Script (7 učitelů), nakladatelství Hanami (2) a Fraus (1).

Graf 9 Využívaná nakladatelství písanek nevázaného písma

Zdroj: vlastní výzkum

11. Co považujete za jejich výhody a nevýhody?

Stejně jako u písanek k vázanému písmu, i zde jsem se zajímala o to, co učitelé považují za výhody a nevýhody využívaných písanek a nechala jsem jim volný prostor k vyjádření.

Ti, kteří využívají písanky od **Nové školy s. r. o.**, zdůrazňovali jako hlavní výhodu fakt, že písanky pocházejí od stejného nakladatelství jako ty, které používají pro vázané písmo. Dále oceňují mezipředmětové vztahy, možnost využití interaktivní podoby. Obecně jsou s písankami pedagogové spokojeni a neuvádí žádné významné nedostatky.

Odpovědi vybraných respondentů:

- „Vhodně sestaveno, promyšleno – vše navazuje na celkové osvojování učiva.“
- „Ucelená řada, korespondují spolu, mezipředmětově propojeno, MIUČ.“
- „V 1. třídě mi písanky vyhovovaly. V 2. třídě bych přivítala více opisu nebo přepisu vět a zopakovala bych opis číslic.“

Nakladatelství **Svět**, které vydává písanky pro výuku písma Comenia Script, hodnotí pedagogové též kladně. Jako jejich výhody uvádí přehlednost, univerzálnost písma a především výborně zpracovanou metodiku pro učitele. Někteří však uvedli, že je využívají teprve první rok, a tak si zatím nedovolují posoudit jejich výhody a nevýhody.

Odpověď vybraného respondenta:

- „*Tento typ písma ve škole obecně nepoužíváme, byť velká část dětí již od 1. třídy píše velkou část textů nevázaně. Osobně ho využívám v případě, že si dítě není schopno osvojit vázané písmo. Nevýhodou Comenia Script je cena. Fraus nabízí "levnější" variantu.*“

Dle výzkumu učitelé pozitivně hodnotí i nakladatelství **Hanami**, jehož písanky využívají však jen dva respondenti. V názorech se shodují a za přínosnou považují zejména provázanost s ostatními materiály.

Písanky nevázaného písma nakladatelství **Fraus** volil jen jeden z dotazovaných. Taktéž popsal pouze výhody, kterými jsou dle něj přehlednost a návaznost.

Shrnutí dotazníkového šetření

Šetření ukázalo, že mezi respondenty jsou nejvíce využívané písanky z nakladatelství Nová škola, s. r. o. (ať už původní či duhová řada), a to pro výuku vázaného i nevázaného písma, přičemž naprostá většina z nich (99 %) vyjádřila spokojenost s jejich užíváním.

Z výsledků výzkumu dále vyplývá, že není možné vytvořit univerzální soubor písanek, se kterými by byly spokojeni všichni pedagogové. Mezi klíčové faktory, které ovlivňují spokojenost učitelů s písankami, patří především jejich kompatibilita s používanou učebnicí, grafické zpracování, přehlednost, přítomnost pomocných linek, rozsah a prostor pro tvořivou činnost žáků.

9 Diskuze

V rámci výzkumné části diplomové práce jsem porovнала získané výsledky analýzy a dotazníkového šetření s výsledky jiných diplomových prací, které se zabývaly podobným tématem. Analýzou písanek se však dosud mnoho prací nezabývalo, a proto jsem se soustředila zejména na porovnání podílu užívaných písanek od různých nakladatelství na základních školách a také na hodnocení spokojenosti učitelů s nimi.

Jana Turečková (2010) se ve své diplomové práci zaměřila na využívání výukových materiálů pedagogů při výuce počátečního psaní. V rámci výzkumu realizovala dotazníkové šetření s názvem *Učebnice a cvičebnice pro výuku elementárního psaní*. Jedním z cílů šetření bylo zjistit, jaké písanky jsou nejčastěji používány ve výuce prvopočátečního psaní, především v prvním ročníku. Dotazníku se zúčastnilo 37 učitelů, z nichž většina (51 %) ve své výuce využívala písanky od nakladatelství Nová škola, s. r. o. Dalších 22 % respondentů zvolilo písanky od nakladatelství Alter, 11 % Didaktis, 8 % SPN, 5 % Studio 1+1 a pouze jednoho dotazovaného oslovilo nakladatelství Fraus. Předpokládáme-li, že učitelé napříč ročníky nakladatelství užívaných písanek příliš nemění, shodují se výsledky šetření pouze v tom, že nejvíce preferovaným nakladatelstvím je Nová škola, s. r. o., a na druhém místě je nakladatelství Alter. V dalším pořadí se výsledky našeho šetření liší. Z mého výzkumu vyplynulo následující pořadí preferovaných písanek: Hanami, Fraus a Taktik, SPN, Klett a Studio 1+1. Žádný z respondentů nevolil písanky od nakladatelství Didaktis.

Písankami pro první ročník se ve své práci zabývala také Barbora Červenková (2019). Pomocí rozhovoru s učiteli zjišťovala jejich názory na současné písanky pro 1. ročník základní školy a na alternativní způsoby psaní z hlediska výuky vázaného písma. Z výsledků šetření vyplývá, že respondenti Červenkové nejčastěji používali písanky od nakladatelství Nová škola, s. r. o., následované písankami od nakladatelství Fraus, Alter, Svět a SPN. Naopak písanky od nakladatelství Klett, PARTA a Studio 1+1 byly v těchto oblastech používány zřídka a zpravidla pouze jedním z oslovených učitelů. Díky této práci můžeme pozorovat, že i v roce 2019 byly mezi učiteli nejpoblárnější písanky od Nové školy, s. r. o., což je v souladu s mými výsledky. Dalším společným tématem našich výzkumů je metoda výuky vázaného písma užívaná dotazovanými učiteli. Z rozhovorů Červenkové vyplynulo, že 28 ze 44 učitelů upřednostňuje klasickou (stávající) metodu a zbylých 16 využívá alternativní (inovativní) přístup. Stejně tak i mé šetření ukázalo, že alternativní metodu volí stále menší část pedagogů, konkrétně

16 ze 125 dotazovaných. V oblasti typu písma vyučovaného ve školách se výsledky našich výzkumů také shodují. V případě Červenkové 44 učitelů volilo typ vázaný a pouze 6 nevázaný. V mém dotazníku nevázaný typ zvolil dokonce pouze jeden dotazovaný ze 125. Obě naše šetření tedy poukázala na výrazný rozdíl ve využívání vázaného a nevázaného písma.

Výsledky mého výzkumu jsem mohla nejlépe porovnat a diskutovat s prací Kateřiny Vondrové (2016), která nese název *Písanky jako edukační médium na 1. stupni základní školy*. Součástí jejího výzkumu byla mimo jiné rovněž analýza písanek (nakladatelství Nová škola, s. r. o. Fraus a Svět) a současně zjištění názoru učitelů na jimi využívané písanky. Diskutovat můžeme výsledky analýzy písanek, jež jsme porovnávaly obě dvě, tedy Fraus a Nová škola, s. r. o. Dílčím cílem Vondrové bylo odpovědět na otázku „Které písanky poskytují větší rozsah pro procvičování nového písmena v počátku jeho osvojování?“. Autorka našla odpověď prostřednictvím analýzy rozměrů písanek, řádků, použití pomocných linek, prostoru pro procvičení nového písmene, prostoru a využití přepisu, opisu a dalších prvků. Z provedené analýzy vyplývá, že neoptimálnější volbou pro nácvik nových písmen jsou z vybraných písanek ty od nakladatelství Nová škola, s. r. o., a to jak pro vázané, tak pro nevázané písmo. I na základě mé analýzy se písanky nakladatelství Nová škola, s. r. o. jeví jako jedny z nejvhodnějších. Z hlediska nácviku jednotlivých písmen Fraus opravdu ponechává menší prostor, a to zejména v písankách pro první ročník. Vondrová se dále zabývala otázkou spokojenosti učitelů s danými písankami. Z rozhovorů s učiteli vyplývá, že písanky Nové školy, s. r. o. podle nich nevykazovaly žádná negativa. Písanky se jim líbily natolik, že při výběru písanek by právě tyto byly volbou, s níž by chtěli pracovat. K totožnému názoru jsem během dotazníkového šetření dospěla i já.

Závěr

Cílem diplomové práce *Současná výuka počátečního psaní se zaměřením na analýzu písanek* bylo získat podrobnější informace o současném stavu výuky psaní a dostupných výukových materiálech. V současné době existuje možnost volby mezi psaním vázaným a nevázaným písmem, což poskytuje širší spektrum možností při výuce psaní. Tento přístup k výuce psaní se stal flexibilnějším a lépe se přizpůsobuje individuálním potřebám žáků. Některé školy a pedagogové preferují tradiční výuku vázaného písma, na druhé straně však stále více nabývá na významu i výuka písma nevázaného.

Vázané písmo je obecně považováno za čitelnější, protože spojené tvary písmen vytvářejí jasnější a jednotnější obrazy. Za další výhodu lze považovat to, že vázané písmo vytváří pevnou strukturu a organizaci mezi jednotlivými písmeny a slovy, což může pomáhat při zachování řádu a správného postupu při psaní. Nicméně, díky tomuto aspektu může výuka vázaného písma potlačovat kreativitu a omezovat individuální styl psaní. Nevýhodou vázaného písma je, že pro začátečníky může být náročnější k naučení než písmo nevázané, jelikož vyžaduje více tréninku a soustředění na správné provedení spojovacích tahů. Nevázané písmo rovněž přináší své výhody i nevýhody. Jeho výhodou je, že ve srovnání s vázaným typem poskytuje větší prostor pro kreativitu a individuální styl psaní. Žáci mají možnost experimentovat s tvarem písmen a vyjádřit skrze psaní svou osobnost. Jednou z největších výhod je jeho modernější a aktuálnější charakter. S ohledem na současné požadavky a technologie je nevázané písmo často považováno za více relevantní a přizpůsobené dnešnímu světu. Učit se psát nevázaným písmem může být pro žáky přirozenější a více motivující, protože se více přibližuje jejich každodenním zkušenostem s psaním na klávesnici a digitálních zařízeních. Naopak nevýhodou může být jeho horší čitelnost, kterou mohou ztížit především příliš velké mezery mezi písmeny. Je důležité si uvědomit, že výhody a nevýhody vázaného i nevázaného písma jsou individuální záležitostí a vždy závisí na schopnostech a preferencích jednotlivce. Někteří lidé preferují vázané písmo, zatímco jiní upřednostňují písmo nevázané.

Práce se zaměřovala především na analýzu písanek, které jsou používány při výuce psaní. Hlavním cílem bylo získat vhled do aktuální podoby výuky psaní a zhodnotit dostupné písanky z hlediska jejich efektivity a vhodnosti pro žáky. K analýze byly vybrány soubory písanek nakladatelství Nová škola, s. r. o., Fraus, Alter, Taktik a SPN pro výuku vázaného písma a k výuce nevázaného písma byly vybrány písanky z nakladatelství Nová škola, s. r. o., Fraus a Alter. V rámci analýzy písanek vybraných

nakladatelství byly detailně hodnoceny různé aspekty, jako je obsah, grafické zpracování, použití psacích a motivujících prvků, pomocná liniatura a sklonové čáry, počet řádků pro procvičování jednotlivých písmen, přizpůsobení pro leváky, použité formy k nácvičku psaní, dále zahrnutí nácvičku psaní číslic a tiskacích (psacích) písmen a v neposlední řadě také propojení s Živou abecedou či Slabikářem a možnost interaktivního propojení.

Na základě provedené analýzy jsem dospěla k názoru, že jedním z nejlepších vydavatelů písanek je nakladatelství Nová škola, s. r. o. Jeho písanky patří mezi ty, které poskytují největší prostor pro procvičování jednotlivých písmen, zejména v prvním ročníku, kdy je správné zvládnutí jejich tvarů klíčové. Písanky jsou plné různorodých úloh a obsahují velké množství hravých cvičení, která se průběžně obměňují a přizpůsobují mezipředmětovým vztahům. Použité úlohy mimo jiné podporují čtení s porozuměním a rozvoj myšlení. Žáci v nich také mají prostor pro práci s chybou a sebehodnocení. Nakladatelství Nová škola, s. r. o. navíc jako jedno z mála myslí na výuku psaní i ve třetím ročníku, a to jak pro vázané, tak nevázané písmo. Obecně jsou však písanky všech nakladatelství vytvořeny s ohledem na vědecké poznatky o vývoji psaní a s respektem k individuálnímu tempu a potřebám žáků. Každé nakladatelství si potom volí vlastní přístup k jejich zpracování.

Jedním z dílčích cílů práce bylo získat informace o zastoupení písanek jednotlivých nakladatelství ve vybraných školách a zjistit názory učitelů na jimi používané písanky. Dotazníkové šetření ukázalo, že mezi respondenty jsou nejčastěji využívány písanky nakladatelství Nová škola, s. r. o., a to jak pro výuku vázaného, tak nevázaného písma. Téměř všichni dotázaní (99 %) vyjádřili svou spokojenost s jejich užíváním.

Zpracování výzkumu mi bylo velkým přínosem. Poskytlo mi možnost získat ucelený přehled o různých písankách dostupných na trhu, jejich výhodách a nevýhodách. Jako budoucí učitelku mě toto téma opravdu zajímá, jelikož si uvědomuji, že výběr správných materiálů je klíčový. Díky nabytým informacím budu moci v budoucnu s větší jistotou rozhodovat o výběru vhodných písanek, které budou nejefektivnější pro rozvoj psacích dovedností u žáků.

Závěrem bych však ještě chtěla zdůraznit, že kromě znalosti materiálů je nezbytné dobře znát také své žáky a jejich individuální potřeby. Teprve tehdy můžeme skutečně využít možnost volby a vybrat takové materiály či metody, které pro ně budou nejvhodnější.

Seznam použité literatury

BRADÁČOVÁ, Lenka a kol. *Písanka 1 ALTER - Metodická poznámka*, s. 32; Alter: Všeň, 2016

ČAPKA, František. *Stručný vývoj písma*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0917-9.

ČAPKA, František, Květoslava SANTLEROVÁ. *Vývoj písma v kostce*. Brno: Učebnice a knihy, 1994.

ČERVENKOVÁ, Barbora. *Současné psací písmo v písankách 1. ročníku ZŠ*. České Budějovice, 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra slovanských jazyků a literatury. Vedoucí práce PhDr. Ivana Šimková, Ph. D.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Prvopočáteční psaní*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-938-5.

FABIÁNKOVÁ, Bohumíra, Jiří HAVEL a Miroslava NOVOTNÁ. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999, 81 s. ISBN 80-85931-64-8.

FASNEROVÁ, Martina. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha: Grada, 2018. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0289-1.

FASNEROVÁ, Martina. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3992-1.

HŘEBEJKOVÁ, Jana. a kol.: *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku ZŠ*. Praha: SPN, 1985. 160 s. ISBN 80-04-25019-X.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

JEAN, Georges. *Písmo, paměť lidstva*. Bratislava: Slovart, 1994. ISBN 80-7145-115-0.

KOHOUTEK, Hynek. *Pohled do historie vyučování čtení, psaní, počítání v počátečním stadiu: pomocný učební text pro posluchače s aprobací NŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1968.

KŘIVÁNEK, Zdeněk a Radka WILDOVÁ. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86039-55-2.

KOŠEK BARTOŠOVÁ, Iva (2014). *Elementární gramotnost a písmo Comenia Script*. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7435-494-6.

LENCOVÁ, Radana. *Comenia Script universal praktický manuál*. Praha: Svět v edici kaligrafie, 2010, 46 s. ISBN 978- 80- 87201- 02- 2.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-6673-7.

MUZIKA, František. *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-740-8.

PENC, Václav. *Metodický průvodce k vyučování psaní v 2. a 3. ročníku základní školy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. Metodické příručky pro učitele (Státní pedagogické nakladatelství).

PENC, Václav. *Metodika psaní: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 4., nezm. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

TUREČKOVÁ, Jana. *Učebnice a cvičebnice pro výuku elementárního psaní*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Jirí Havel, Ph.D.

SANTLEROVÁ, Květoslava. *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-05-2.

ŠEMBEROVÁ, Jana. *K optimalizaci počátečního vyučování psaní v 1. ročníku*. Časopis Komenský, roč. 109, září 1984, č. 1, s. 40 – 43.

ŠEMBEROVÁ, Jana. *Počáteční psaní v 1. ročníku ZŠ*. Hradec Králové, KPÚ 1984.

ŠIMKOVÁ, Ivana. *Výuka prvopočátečního psaní*. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2012. ISBN 978-80-87510-11-7

ŠUPŠÁKOVÁ, Božena. *Detské písmo*. Bratislava: Bradlo, 1991. ISBN 80-7127-045-8

VONDROVÁ, Kateřina. *Písanky jako edukační médium na 1. stupni základní školy*. Liberec, 2016. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Internetové zdroje:

Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

Katalog učebnic pro český jazyk, psaní [online]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/1-stupen-zs-a-materske-skoly-cesky-jazyk-psani/ck1scjpsick1scjick1s.html?pageNumber=1#profiHandlerContainer>.

Klíčové kompetence v RVP ZV. Metodický portál / Odborné články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/335/klicove-kompetence-v-rvp-zv.html>

LENCOVÁ, R.: O písmu Comenia Script [online]. 2010. Radana Lencová. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo

RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - edu.cz. edu.cz - Jednotný metodický portál MŠMT [online]. Copyright © 2022. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacii-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Metodické poznámky. Nakladatelství Alter, s.r.o. [online]. Praha: Alter, 2018. Dostupné z: https://www.alter.cz/prilohy/metodicke_listy/Methodika_Nova_rada.pdf

Nová škola, s. r. o, Český jazyk 1. stupeň [online]. Dostupné z: <https://www.nns.cz/blog/cesky-jazyk-1-stupen/#kotva14>.

Písanky ke Slabikáři. Nakladatelství Alter, s. r. o. [online]. Copyright © 2020, Dostupné z: <https://www.alter.cz/doporuceno/pisanky-ke-slabikari>

Píšeme tiskacím písmem [online]. Dostupné z: <https://www.nns.cz/blog/piseme-tiskacim-pismem-nns-script/>

Pomůcky pro 1. ročník [online]. Dostupné z: https://www.comenia-script.com/comenia_script_1-_rocnik/.

Pomůcky pro 2. a 3. ročník [online]. Dostupné z : <https://www.comenia-script.com/didakticke-pomucky-pro-2-a-3-rocnik/>.

SKLENÁŘOVÁ, M., IVICOVÁ, I., BERÁNKOVÁ, K. Příručka učitele [online]. Plzeň: Fraus, 2019. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/file/edee/2019/01/pu_cj-1_priloha-sasoon_2019_web.pdf

Učebnice, učební pomůcky a výukové materiály [online]. Dostupné z: https://alter.cz/shop?term_id=2.

Vázané vs. nevázané písmo - Učebnice. Učebnice [online]. Copyright © 2023. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/cs/rodicum/vazane-vs.-nevazane-pismo>

Vydavatelství Taktik - Hravá čeština [online]. Praha: TAKTIK International, s.r.o., Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/1-stupen-zs/cesky-jazyk/hrava-cestina/>.

WILDOVÁ, Radka (2015). Postřehy po pěti letech. Učitelské noviny, s. 4 [online]. Učitelské noviny. Dostupné z: https://www.pedf.cuni.cz/PEDF-116-version1-postrehy_po_peti_letech_un_173.pdf

WILDOVÁ, Radka. Závěrečná zpráva o výsledcích pokusného ověřování písma Comenia Script [online]. Praha: PedF UK, 2012. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/ke-stazeni/>

Seznam grafů

Graf 1: Délka praxe učitelů a jejich počet

Graf 2: Počet učitelů vyučujících první ročník

Graf 3: Aktuálně vyučovaný ročník učitelů a jejich počet

Graf 4: Typ vyučovaného písma respondenty

Graf 5: Typ vyučovaného písma na školách

Graf 6: Využívaný orientační základ

Graf 7: Využívaná nakladatelství písanek vázaného písma

Graf 8: Spokojenost s písankami vázaného písma

Graf 9: Využívaná nakladatelství písanek nevázaného písma

Seznam příloh

- Příloha 1: Ukázka Písanky 1 pro 1. ročník ZŠ (Nová škola, s. r. o.)
- Příloha 2: Ukázka Písanky 1 – vázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)
- Příloha 3: Ukázka Písanky ke Slabikáři 1 (Alter)
- Příloha 4: Ukázka Hravé písanky pro 1. ročník ZŠ – 2 (Taktik, nová edice)
- Příloha 5: Ukázka písanky 1 (SPN)
- Příloha 6: Ukázka Písanky pro 2. ročník ZŠ – 1. díl (Nová škola – DUHA, s. r. o.)
- Příloha 7: Ukázka Písanky 2 – vázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)
- Příloha 8: Ukázka písanky Psaní a mluvnická cvičení pro 2. ročník ZŠ, sešit 1 (Alter)
- Příloha 9: Ukázka Hravé písanky pro 2. ročník ZŠ – 1 (Taktik, nová edice)
- Příloha 10: Ukázka Písanky pro 3. ročník ZŠ – 1. díl (Nová škola – DUHA, s. r. o.)
- Příloha 11: Ukázka písanky Psaní pro 3. ročník – trénujeme psaný i mluvený projev (psaní a mluvnická cvičení) – 1. díl (Alter)
- Příloha 12: Ukázka Písanky ke Slabikáři pro 1. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl (Nová škola, s. r. o.)
- Příloha 13: Ukázka Písanky 1 – nevázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)
- Příloha 14: Ukázka Písanky 1 – nevázané písmo (Alter)
- Příloha 15: Ukázka Písanky pro 2. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl (Nová škola, s. r. o.)
- Příloha 16: Ukázka Písanky 2 – nevázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)
- Příloha 17: Ukázka Písanky pro 3. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl (Nová škola, s. r. o.)

Příloha 1: Ukázka Písanky 1 pro 1. ročník ZŠ (Nová škola, s. r. o.)

e e **é é**

e e e

e

é é

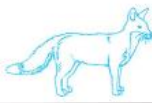
é

e é e

e é e

4

l l *liška*

l l l

l l l

l

le

lé

el

5

Příloha 2: Ukázka Písanky 1 – vázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)

Handwriting practice lines for the cursive letter 'p'. The first line shows 'p p' with arrows indicating stroke direction. Subsequent lines show 'p', 'pe', 'pa', 'pi', and 'pi' written in cursive.

10

Vyber správnou slabiku a utvoř slovo.

sy < pe pa < sé pů < li
 < pé < se < lí

11

Příloha 3: Ukázka Písanky ke Slabikáři 1 (Alter)

28

O o o o

O o o o

O o

Ola

Ola

O o

Slabikář, str. 5

29

A a a a

a a a a a

a a

a o

Alan

Alena

A a

Slabikář, str. 4

Příloha 4: Ukázka Hravé písanky pro 1. ročník ZŠ – 2 (Taktik, nová edice)

1 l

8

9

Přepis

l e l é

Detailed description: The image shows two pages of a handwriting workbook. Page 8 (left) features a light blue box with the letters 'l' and 'l' in a cursive script, followed by a colorful illustration of a fox. Below this are five rows of handwriting practice on blue-lined paper. The first row shows a cursive 'l' with a red arrow indicating the starting point and direction. The second row shows a cursive 'l' with a red arrow. The third row shows a cursive 'l' with a red arrow and a red '1' indicating the first stroke. The fourth row shows a cursive 'l' with a red arrow and a red '1'. The fifth row shows a cursive 'l' with a red arrow. Page 9 (right) shows five rows of handwriting practice on blue-lined paper. The first row shows a cursive 'l' with a red arrow. The second row shows a cursive 'l' with a red arrow. The third row shows a cursive 'l' with a red arrow and a red '1'. The fourth row shows a cursive 'l' with a red arrow and a red '1'. The fifth row shows a cursive 'l' with a red arrow. Below the handwriting practice is a section labeled 'Přepis' (Copying) with the letters 'l e l é' written in a simple, blocky font.

Příloha 5: Ukázka písanky 1 (SPN)

Příloha 6: Ukázka Písanky pro 2. ročník ZŠ – 1. díl (Nová škola – DUHA, s. r. o.)

l l

Lev žije v Africe.
Je velký a silný.
Říká se mu král zvířat.

l l l l l l l l l l

l l l l l l l l l l

l l l l l l l l l l

e e

Emu je druh pštrosa.
Jeho domovem je Austrálie.
Neumí létat.

e e e e e e e e e e

e e e e e e e e e e

le le le le le le le le le le

le le le le le le le le le le

Napiš, jaký je lev. ☺ ☹

Je emu pták? Umi emu létat?

Je král, korunu nenosí, na trůnu nesedí, v poušti se honosí. (A2)

2

b b

Beran je samec ovce.
Lidé ovce chovají pro
vlnu, mléko a maso.

b b b b b b b b b b

be be be be be be be be be be

bě bě bě bě bě bě bě bě bě bě

ble ble ble ble ble ble ble ble ble ble

be lé bě ble

Napiš první slabiku slov.

 _____ _____

 _____ _____

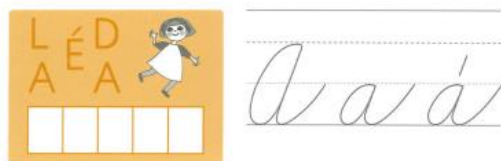
 _____ _____

Jaký užitek mají lidé z chovu ovci? ☺ ☹

Chlupatec na stráni oblaka prohání. (A2)

3

Příloha 7: Ukázka Písanky 2 – vázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)

A a
 á á
 ananas
 abeceda
 aklovka
 Ája
 Antonín
 Amazonka je velká řeka.

10 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z ž

1. Rozděl řadu písmen na slova a větu přepiš.

2. Rozděl řadu písmen na slova a některá jména přepiš.

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z ž 11

Příloha 8: Ukázka písanky Psaní a mluvnická cvičení pro 2. ročník ZŠ, sešit 1 (Alter)

2

s s

sup

r r

rak

j j

jeřek

t t

tele

p p

páv

i u i u

 Uveď další zvířata, jejichž názvy začínají hláskami: p, j, t, s, r.

3

v v

vies

n n

narcis

m m

mák

z z

zvonek

y y

o o

a a

 Umíš popsat tyto rostliny? Řekni o nich několik slov.

Příloha 11: Ukázka písanky Psaní pro 3. ročník – trénujeme psaný i mluvený projev
(psaní a mluvnická cvičení) – 1. díl (Alter)

2

h

h

hk

o

hokej

Na školní zahradě. Dopln vhodná slova a celé věty napiš.

Olina hrabe _____ listí. Hela ryje záhon _____.

Katka zalévá květiny _____. Jirka okopává zeleninu _____.

(motýčkou, ryčem, hráběmi, konví)

Pracuješ někdy na školní zahradě nebo doma na zahrádce?
Vypravuj, co děláš.

3

b

f

bf

buben

fotograf

beran, bláto, obilí, fouká, fazole, filmuje, objel, fén, obličej, fičí, brousí, běžel, fotí, bublina

Vypiš podstatná jména:

Vypiš slovesa:

K podstatným jménům řekni vhodná přídavná jména.
Např.: zlý beran, uschlé bláto.

Příloha 12: Ukázka Písanky ke Slabikáři pro 1. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl
(Nová škola, s. r. o.)

12 SL, str. 12

13 SL, str. 13

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára a Miloš NOVOTNÝ. Písanka ke Slabikáři 1 - Píšeme tiskacím písmem, 1. díl.
Nová škola, s. r. o. ISBN 8595606700550.

Příloha 13: Ukázka Písanky 1 – nevázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)

P **P**

P **P**

PPP

PA

PÁPA

Pepa

16

p **p**

p **p**

ppp

pálí

pole

Vyber správnou slabiku a utvoř slovo.

sy < pe pa < sé pü < li
 pé se lí

17

Příloha 14: Ukázka Písanky 1 – nevázané písmo (Alter)

Ee

E e

E E P JS K

e é e é j ž k

E e E e m d'

é a E Á k l č

Příloha 15: Ukázka Písanky pro 2. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl (Nová škola, s. r. o.)

l

l

Lev žije v Africe.
Je velký a silný.
Říká se mu král zvířat.

Označ, které tvary jsou tvary psacího l.

Emu je druh pštrosa.
Jeho domovem je Austrálie.
Neumí létat.

e

e

Přečti psací tvary písmen.

Napiš, jaký je lev.

Je emu pták?
 Umi emu létat?

Je král, korunu nenosí, na trůnu nesedí, v poušti se honosí.

(127)

b

b

Beran je samec ovce.
Lidé ovce chovají pro
vlnu, mléko a maso.

Přečti slabiky a napiš je tiskacím písmem.

Napiš první slabiku slov.

Jaký užitek mají lidé z chovu ovce?

Chlupatec na stráni oblaka prohání.

(2020 v sad)

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára. Písanka pro 2. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl.
Nová škola, s. r. o. ISBN 8595606701045.

Příloha 16: Ukázka Písanky 2 – nevázané písmo, 1. díl (Fraus, nová generace)

O o ó

O o

ó ó

okurka

opravář

orangutan

kolo

pomelo

Olga

Ondřej

Olomouc

ABCČDĎEFGHČIJKLMNŇOPQRŘSŠTŤUVWXYZŽ

1. Piš věty se slovy začínajícími na písmeno o.

Blank handwriting lines for practicing sentences starting with 'o'.

2. Do tabulky napiš jména dětí. Napiš, jak na ně zavoláš. Pracuj podle vzoru.

Olga, Oskar, Oldřich, Olivie

Olga	Olgo!

abcčdďefghčijklmnňopqřřsštťuvwxyzž 9

Příloha 17: Ukázka Písanky pro 3. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl (Nová škola, s. r. o.)

PRO CHYTRÉ HLAVIČKY – MAKOVIČKY
 Přidej jedno písmeno tak, aby vzniklo nové slovo.
 _LES _____ _RAK _____
 _KOLA _____ _ROK _____
 _UCHO _____ _VÁLÍ _____

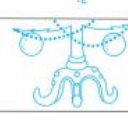
Zkus najít deset rozdílů. O obrázku vyprávěj.

Spoj písmena podle abecedy.

P O S T V W X Y Z A
 Q U H G F D C
 N M I CH E
 L K J

„U nás pod stromčkem je každý rok stejná věc,“ říká Anička ve škole Luce.
 „A prosím tě jaká?“
 „Stojánek.“

Zapívej si: Rychle, bratři. (HV 3, str. 30)

26

LEDEN
 Mnoho sněhu, samý led,
 rampouchy na krajích střech.
 Vánice a meluzína,
 to je přece pravá zima.

Podtrhni obojetné souhlásky.

Docvičuj, oprav.

Přečti slova.
 sníh led zima rampouch

Přepiš a vysvětli pranostiky. Najdi k nim datum v kalendáři.
 Na Nový rok o slepičí krok. Na Tři krále o skok dále.

Napiš zimní měsíce.

Napiš jednu krátkou větu o tom, jaké bývá v lednu počasí.

Vysvětli: V lednu si za pec sednu.

27

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára. Písanka pro 3. ročník ZŠ – Píšeme tiskacím písmem, 1. díl.

Nová škola, s. r. o. ISBN 8595606700802